

BAROK RESİMDE İSA'NIN HAVARİLERİNİN MARTİRDOM SAHNELERİ

MARTYRDOM SCENES OF THE APOSTLES OF JESUS IN BAROQUE PAINTING

Vildan IŞIK*

ÖZ

Barok dönemde, Katolik Kilisesi'nin teşvik ve desteğini alan sanatçılar, özellikle Hristiyan azizlerinin ürpertici işkence ve öldürülme anlarına dair dramatik etkisi yüksek çok sayıda resim yapmıştır. Bu dinî resimlerin önemli bir kısmını, İsa'nın havarilerinin martirdom sahneleri oluşturur. Bu makalede, İsa'nın havarilerinin martirliklerine ilişkin sahneleri içeren 17'nci ve 18'inci yüzyıl Barok sanatına ait tuval üzeri yağlıboya tablolar araştırılmıştır. Görsel ve yazılı kaynaklar üzerinden yapılan bu araştırma ile söz konusu tabloların ikonografik açıdan incelenmesine odaklanılmıştır. Daha düşük maliyetle daha kısa sürede yapılabilir olmasının yanı sıra kolaylıkla yerlerinin değiştirilebilmesi bakımından da tuval üzeri yağlıboya tabloların hızla yaygınlaştığı ve kilise sanatındaki freskoların yerini aldığı Barok dönemde, azizlerin martirdom resimleri, Katolik Kilisesi'nin güç gösterisi ve propagandası olarak özellikle İtalya, İspanya ve Fransa'daki dinî mekânlar için ve çoğunlukla dönemin ünlü sanatçılarına sipariş yolu ile yaptırılan resimlerdir. Dönemin en fazla resmedilen havari-azizleri; *Aziz Petrus*, *Aziz Andreas*, *Aziz Bartalmay* ve *Aziz Yuhanna*'dır. Diğer havariler ise çeşitli nedenlerle bu azizler kadar resmedilmemiştir. *Michelangelo Merisi da Caravaggio*, *Guido Reni*, *Giovanni Battista Beinaschi (Fossano)*, *Mattia Preti*, *Sébastien Bourdon*, *Jusepe de Ribera*, *Bartolomé Esteban Murillo*, *Peter Paul Rubens*, *Charles Le Brun*, *Francisco de Zurbarán*, *Giovanni Battista Piazzetta*, *Giulia Lama (Lisalba)*, *Simon de Vos*, *Daniel Hallé (baba)*, *Eugenio Cajés*, *Michael Leopold Willmann*, *Sisto Badalocchio*, *Valentin de Boulogne (Jean Valantine)*, *Lionello Spada*, *Antoine Paillet*, *Giambattista Tiepolo* ve *Sebastiano Conca* gibi İsa'nın havarilerinin martirdom sahnelerini yağlıboya tablo olarak resmeden pek çok sanatçı vardır. Ayrıca bu dönemde sanatçılara ait tablolardan üretilmiş çok sayıda kopya ve anonim resim de bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Barok Resim, Katolik Kilisesi, Dinsel Sanat, İsa'nın Havarileri, Martirdom, İkonografi

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Temel Sanat Bilimleri Bölümü.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7794-9263> ♦ E-mail: vildani@duzce.edu.tr

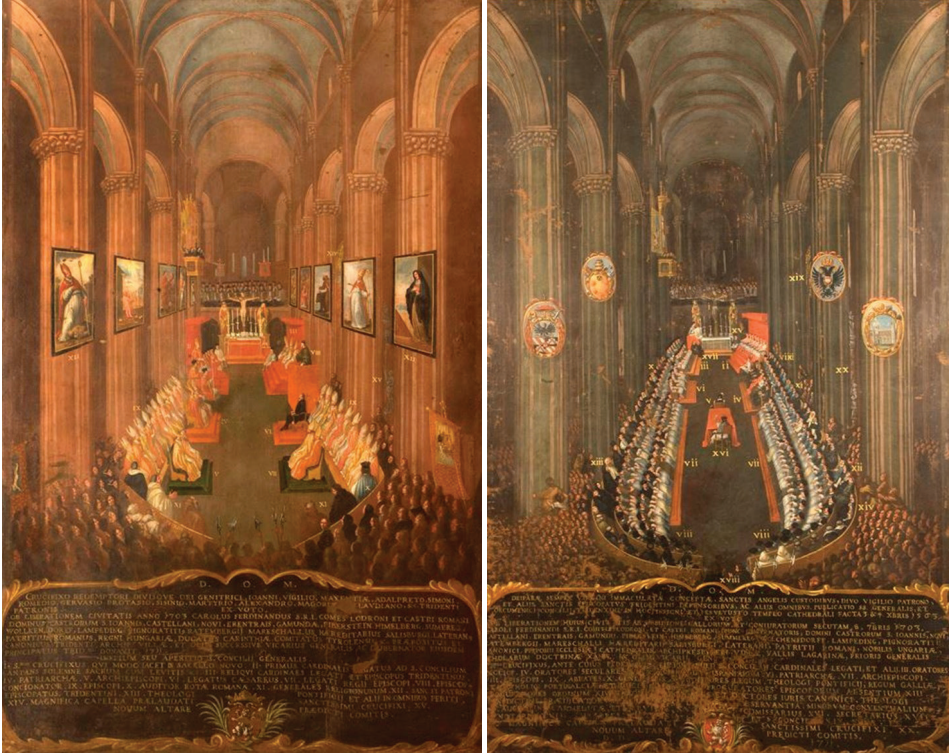
ABSTRACT

In the Baroque period, the artists, who received the encouragement and support of the Catholic Church, painted many paintings with high dramatic effects, especially of the creepy moments of torture and murder of Christian saints. An important part of these religious paintings are martyrdom scenes of Christ's apostles. The most depicted martyrdom scenes of the apostles are *St. Peter*, *St. Andrew*, *St. Bartholomew* and *St. John*. Due to the rarely portrayed *St. Philip's* martyrdom and possibly confusion about who they were, *St. Matthew*, *St. James the Greater*, *St. Thomas*, *St. Little James*, *St. Jude* and *St. Simon's* martyrdom scenes are not among the popular themes of the Baroque period. In this article, oil paintings on canvas belonging to the seventeenth and eighteenth century religious Baroque art, including scenes of the martyrdom of Christ's apostles were investigated. With this research, conducted through visual and written sources, it was focused on the iconographic examination of the paintings. The famous artists were commissioned oil paintings on canvas showing martyrdom scenes of saints. Especially for religious places in Italy, Spain and France, as a show of power and propaganda of the Catholic Church; it is possible to say that it has replaced the frescoes in church art because it can be made in a shorter time at a lower cost and it can easily be replaced. Among the famous names of the Baroque period depicting the martyrdom scenes of Christ's apostles as oil paintings, the following artists stand out: *Michelangelo Merisi da Caravaggio*, *Guido Reni*, *Giovanni Battista Beinaschi (Fossano)*, *Mattia Preti*, *Sébastien Bourdon*, *Jusepe de Ribera*, *Bartolomé Esteban Murillo*, *Peter Paul Rubens*, *Charles Le Brun*, *Francisco de Zurbarán*, *Giovanni Battista Piazzetta*, *Giulia Lama (Lisalba)*, *Simon de Vos*, *Daniel Hallé (father)*, *Eugenio Cajés*, *Michael Leopold Willmann*, *Sisto Badalocchio*, *Valentin de Boulogne (Jean Valantine)*, *Lionello Spada*, *Antoine Paillet*, *Giambattista Tiepolo* and *Sebastiano Conca*. In addition to these artists, it is understood that there are many copies and anonymous paintings produced from the paintings of these artists. Some of these are copy pictures made by students at the art academies of the time. Baroque artists generally used an open composition, where the figures were shown halfway, and also made use of all kinds of contrasts to increase the dramatic effect. Besides that, to the contrasts in the feelings and movements of the figures, the contrast between the beauty of the painting and the severity and ugliness of the subject is presented with intense reality. When the paintings are examined chronologically, it is clearly seen to what extent the artists were influenced by each other in the composition, use of color, light and shadow, and the stance of the figures. It is seen that especially the chiaroscuro technique, which creates volume, light-shadow contrast and intense dramatic effect, has become the primary technique for Baroque period painters. Some of these paintings have been re-examined with today's technology and new information about the artist, the work or the period has been revealed. This research shows that; a significant portion of the paintings now exist in museums and private collections all over the world, not in the venues of the time they were made. This situation brings with it the discussion of whether the religious importance and value attributed to the paintings in the past still continue.

Keywords: *Baroque Painting, Catholic Church, Religious Art, Apostles of Jesus, Martyrdom, Iconography*

Giriş

16'ncı yüzyılda başlayan ve 17'nci yüzyıl başlarına kadar devam eden *Karşı Reformasyon*, Roma Katolik Kilisesi'nin iç yenilenmesini ve Protestanlara yönelik reformasyonlarını ifade eder. Karşı reform hareketleri kapsamında, 19'uncu Ekümenik Konseyi 1545-1563 yılları arasında İtalya'da San Vigilio Katedrali'nde toplanır (Res. 1). Öncelikli toplanma sebepleri arasında Protestanlığın sapkınlık olarak kınanması ve Martin Luther'in aforoz edilmesi vardır. 1563 yılı Aralık ayı başlarında yapılan son *Trent Konseyi*'nde ise toplumun dine saygı duymasının yeniden inşası konusu ve azizlerin martirliğinin temsil edilmesi meselesi görüşülür. Nihayetinde Konsey, azizlerin martirlik tasvirlerinin hem din adamları hem de sanatçılar tarafından yüceltilmesi gerektiğine ilişkin kararlar alır.¹

Res. 1 (a, b): San Vigilio Katedrali'nde 1545 yılında yapılan Trent Konseyi'nin açılış ve kapanış oturumunun resimleri. Nicolò Dorigati tarafından 1711 yılında yapılan bu resimler, piskoposluğun sanatsal mirasını korumak amacıyla İtalya Trento'da 1903 yılında kurulan *Tridentine Piskoposluk Müzesi*'ndedir. (Museo Diocesano Tridentino.)

1 Locker, 2018, 3-4.

Kutsal imgelerde reformasyona duyulan ihtiyaç aslında daha önceleri Hollandalı hümanist Desiderius Erasmus (d.1446-ö.1536) tarafından ve Almanya’da 1549 yılında yapılan Mainz İl Konseyi’nde ifade edilmiştir.² Erasmus, 1524 yılında yazdığı *Modus orandi Deum* adlı çalışmasında “insanlara görüntülerin nasıl doğru kullanılacağını öğretme” konusunda uyarıda bulunurken; Mainz İl Konseyi, kiliselerde “insanları eğitmek ve herkesin ruhunu harekete geçirmek” için resimlerin kullanılmasını onaylamıştır.³ 1563 Trent Konseyi de Kilise’nin bu konudaki geleneğini sürdürerek, imgelerin kullanımını açıkça savunur ve imge ve temsil sorununa ilişkin bir kararname yayınlar. *Kutsal İmgeler ve Eserlerde Azizlere Yakarış ve Saygı Üzerine* başlıklı bu kararname ile piskoposlara; görüntülerin kullanımını denetleme, sadık kişileri onurlandırma ve ibadet etme için eğitme görevleri verilir. Kararınamede ayrıca Tanrı’nın azizler aracılığıyla gerçekleştirdiği mucizelerinin halka gösterilmesindeki asıl maksadın, halkın Tanrı’ya tapma ve dindarlıklarının geliştirilmesinin sağlanması olduğu da belirtilir. Kutsal olanın temsilinde nelerin olmaması veya yapılmaması gerektiğinin de ifade edildiği bu kararnameye göre temsilde “her türlü şehvetten kaçınılmalıdır; öyle ki, figürler şehvet uyandıran bir güzellikle boyanmamalı veya süslenmemelidir.”⁴ Bu kararname, aslında 787 yılında yapılmış olan 2’nci Nicea Konseyi’ndeki temsille ilgili olarak oluşturulan kilise doktrinini yeniden teyit eder niteliktedir. Bu doktrine göre imgelere saygılı olunduğu ve okuma yazma bilmeyenleri eğitime yönüyle kullanıldığı müddetçe bunun bir putperestlik olmadığıdır. Kanon doktrinleri/75’teki ifadeler şöyledir:

“Quodsi aliquando historias et narrationes sacrae scripturae, quum id indoctae plebe expediet, exprimi et figurari contigerit, doceatur populous, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculus conspici vel coloribus aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in sanctorum invocation, reliquiarum veneration, et imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quaestus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur nec ornetur. . . . Postremo tanta circa haec diligentia et cura ab episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum aut praepostere et tumultuarie acomodatum, nihil profanum nihilque inhonestum appareat, quum domum Dei deceat sanctitudo.”⁵

“Bazen kutsal yazıların tarih ve anlatımları, eğitimsiz insanlar için avantajlı görünüyorsa ya da bir figürle ifade ve temsil edilme şansı varsa bu söylenmelidir. Bu şekilde temsil edilen kutsallık, olduğu gibi veya bedeninin gözüyle görülmez renklerle veya figürlerle ifade edilebilir. Ayrıca azizlere yakarıştta kutsal kalıntılara saygı gösterilmeli ve kutsal imgelerin kullanımındaki tüm batıl inançlar kaldırılmalıdır. Uygunsuz kazanç amaçlayan her şey ortadan kaldırılmalıdır. Böylelikle onlar ne süslensinler ne küstahça olsun ne de herhangi bir sapkın imge güzellğinde olsun. Son olarak, piskoposlar, Tanrı’nın evine kutsallık yakıştığından, bu konu-

2 Estivill, 2014, 86-87.

3 Estivill, 85-87.

4 Estivill, 87-89.

5 Aktaran: Locker, 2018, 3.

da düzensiz veya abartılı veya kargaşalı bir şekilde düzenlenmiş, küfür-
lü veya yakışsız hiçbir şeyin olmamasını sağlamak için büyük özen ve
dikkat göstermelidir.”⁶

Dönemin Kardinali Gabriele Paleotti, kutsal sanatın⁷ didaktik değerini açıklama-
k için genellikle imgeleri kitaplarla karşılaştırır. Ona göre kitaplar; “insanlara Hris-
tiyan doktrinini öğretmek için olağanüstü bir yeteneğe sahiptir ve resimler, herkes tara-
findan okunabilen açık bir kitap gibidir, çünkü onların dili herkes tarafından anlaşılır.”⁸
Kutsal imgelerden beklenen amaca uygun şekilde resim yaparak insanları dindarlığa ve
Tanrı'ya yönelten bir ressamın, vaaz veren veya ruhanî kitap yazarlarla aynı amaca hiz-
met ettiğini söyleyen Paleotti; kutsal sanatın diğer bir amacının ise “insanları sapkınlık
tehlikesine karşı korumak olduğunu” ve nasıl ki sapkınlık içerdiği tespit edilen kitaplar
reddedilip yasaklanıyorsa aynı şeyin Katolik gerçeğine aykırı resimlere de uygulanması-
nın gerektiğini⁹ önemle vurgular.

Katolik Hristiyan inancına göre martirlik; inandığını inkar etmektense her türlü
işkence ve acıya katlanma, inanç uğruna ölmeyi ya da öldürülmeyi tercih etmektir. Diğer
bir ifade ile inanan kişi Tanrı'ya ulaşacağı için işkence, acı ve ölüme bile isteye razı olur
yani ölüme gönüllü olur. Çünkü martirlik, kişiyi Tanrı'ya ulaştırmasının yanı sıra azizlik
mertebesine de ulaştıran yollardan biridir.

Katolik Kilisesi tarafından aziz kabul edilen ilk martirler, din değiştirerek Hris-
tiyanlığa geçen ve İsa'nın ölümünün ardından öğretileri yaymaya çalışan İsa'nın havari-
leridir. 1563 Trent Konseyi'nde alınan kararların etkileri, yaklaşık yirmi sene sonra resim
sanatında görülmeye başlar ve Kilise tarafından aziz olarak nitelendirilen İsa'nın havari-
lerinin martirliklerine dair sahneler geçmiş dönemlerde olmadığı kadar çok ve gerçekçi
biçimde resim sanatının konusu olur. Başta İtalya olmak üzere İspanya, Fransa ve diğer
bazı Avrupa ülkelerinin Katolik kiliseleri tarafından ressamalara görevlendirme yapılır ve
siparişler verilir. 17'nci yüzyıl boyunca ve 18'inci yüzyıl ortalarına kadar kilisenin teşvik
ve desteği ile popüler bir konu olan azizlerin martirdom sahnelerini içeren tablolar; bir
yandan halkı dindarlığa, dua etmeye ve erdemli davranışa teşvik eder diğer yandan Kato-
lik Kilisesi'nin etkisini güçlendirerek otoritesini devam ettirebilme yollarından biri olur.
İsa'nın havarilerinin martirdom sahnelerini resmeden Barok dönemi sanatçıları arasında;
Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), Guido Reni (1575-1642), Giovanni
Battista Beinaschi (Fossano) (1636-1688), Mattia Preti (1613-1699), Sébastien Bourdon
(1616-1671), Jusepe de Ribera (1591-1652), Bartolomé Esteban Murillo (1617-1682),
Peter Paul Rubens (1577-1640), Charles Le Brun (1619-1690), Francisco de Zurbarán
(1599-1664), Giovanni Battista Piazzetta (1682-1754), Giulia Lama (Lisalba) (1681-
1747), Francisco Camilo (1610-1671), Lubin Baugin (yak.1610-1663), Simon de Vos
(1603-1676), Daniel Hallé (baba) (1614-1675), Eugenio Cajés (1574-1634), Michael Le-

6 Locker, 2018, 3.

7 Kilise tarafından kutsallık atfedilen veya saygı gösterilen her tür dinî nesne veya sanat eseri
kutsal sanat kapsamındadır.

8 Estivill, 89.

9 Estivill, 89-90.

opold Willmann (1630-1706), Sisto Badalocchio (1585-Yak.1620), Valentin de Boulogne (Jean Valantine) (1591-1632), Lionello Spada (1576-1622), Antoine Paillet (1626-1701), Giambattista Tiepolo (1696-1770) ve Sebastiano Conca (1680-1764) gibi dönemin ünlü sanatçılarının yanı sıra çok sayıda kopya ve anonim resim de karşımıza çıkmaktadır.

İsa'nın ölümünün ardından misyonerlik yapan havarilerinden *Petrus, Andreas* ve Bartalmay martirdom sahneleri en fazla resmedilen havarilerdir. Daha sonra *Matta, Büyük James* ve *Tomas* gelir. *Philip, Küçük James, Jude* ve *Simon*'un martirliklerine ilişkin sahneler ise muhtemelen kim olduklarına ilişkin yaşanan kafa karışıklığından ötürü Barok dönemin popüler konuları arasında yer almaz. Émile Mâle, 1913 yılında yayımlanan *Religious Art in France, XIII Century; A Study in Mediaeval Iconography and Its Sources of Inspiration* (Fransa'da Dinî Sanat, 18'inci Yüzyıl; Ortaçağ İkonografisi ve İlham Kaynakları Üzerine Bir Araştırma) isimli kitabında Ortaçağ boyunca Aziz Petrus, Aziz Andreas ve Aziz Bartalmay'ın özelliklerinin aynı kaldığını; Aziz Philip, Aziz Jude, Aziz Simon ve Aziz Matta'nın niteliklerinin ise kişiliklerinin pek net olmaması ve efsanelerinin daha az bilinmesinden ötürü hiçbir zaman sabitlenmediğini, çektikleri acının ve ölümlerinin sembolü olarak Aziz Filipus ve Jude'u haçla, Aziz Simon'u testere ile ve Aziz Matta'yı ise bir baltayla temsil etmenin ancak 15'inci yüzyılda zorunlu hale geldiğini söylemektedir.¹⁰ Mâle'in bu açıklamaları, Barok dönemde bazı azizlerinin martirdom sahnelerinin neden diğerlerine göre daha az olduğuna da açıklık getirmektedir.

Aziz Petrus'un Martirdomu

Katolik geleneğe göre, İsa tarafından seçilen ilk dört havariden¹¹ biri ve havarilerin lideri olan Aziz Petrus'un¹², Roma İmparatorluğu topraklarına ait Antakya'da bir kilise kurduğuna daha sonra Roma'ya gittiğine ve M.S. 54-68 yılları arasında hüküm süren İmparator Nero'nun Hristiyanları suçladığı bir dönemde, altmış dört yaşındayken Roma'da çarmıha gerildiğine inanılır. Petrus, hem İsa'ya duyduğu saygıdan ötürü hem de onunla kıyaslanmamak için baş aşağı yani ters olarak çarmıha gerilmeyi kendisi istemiş ve cellatlarına kendisini baş aşağı çarmıha germeleri için yalvarmıştır.¹³ *Aziz Petrus Haçı* olarak da bilinen ters T (L) şekilli bu haç daha sonra azizin sembollerinden biri olur. John (Yuhanna) İncili'nde azizin gelecekteki ölümüne ilişkin İsa'nın şu sözleri yer alır: “Sana doğrusunu söyleyeyim, gençliğinde kendi kuşağını kendin bağlar, istediğin yere giderdin. Ama yaşlanınca ellerini uzatacaksın, başkası seni bağlayacak ve istemediğin yere götürecektir.”¹⁴ Katolik inancına göre İsa'nın söyledikleri gerçekleşir; aziz yakalanır, bağlanır ve öldürülür.

10 Mâle, 1913, 337.

11 İsa tarafından seçilen ilk dört havari: Petrus, Andrew, Büyük James ve John.

12 Aziz Petrus'un (St. Peter) bilinen diğer isimleri: John'un oğlu Simon, Simeon, Simon Petrus, Cephas, Kepa.

13 Hermitage Museum.

14 Kutsal Kitap. (a).

Aziz Petrus'un martirlik sahnesi, Barok resim sanatında en ilgi çeken ve sıklıkla sipariş edilen popüler konulardan biri olur.¹⁵ 1600 yılında Michelangelo Merisi da Caravaggio¹⁶, Roma'daki Santa Maria del Popolo Kilisesi'ndeki Cerasi Şapeli'nin yan duvarları için Aziz Paul'un din değiştirmesi ve Aziz Petrus'un çarmıha gerilmesini temsil eden iki resim yapmak için görevlendirilir. Sözleşmesine, *Roma'da, mükemmel bir ressam* anlamına gelen *egregius in Urbe pictor* sözleri de eklenir.¹⁷ Yirmili yaşlarından itibaren yaşamının sonuna kadar neredeyse sadece kiliseler için çalışan Caravaggio'nun resimlerindeki devrimci ışık ve renk kullanımı ile gerçekçi detaylar, idealist veya klasik inanca bağlı kalanları rahatsız etse de siparişi veren patron ve din adamları, sanatçıya müsamaha gösterir. Ancak kilise, kutsal bir figürün haysiyetinin zedelenmesine ve geleneklerin geçersiz kılınmasına da izin vermez. Caravaggio ile kilise yetkilileri arasında zaman zaman bu kapsamda çatışmalar yaşanır.¹⁸ Sanatçının "dini konulara yaklaşımı, prenslerin salonları ve sokak kavgaları arasında sürdürdüğü hayatı kadar ikirciklidir."¹⁹ Caravaggio, Aziz Petrus ve Aziz Paul'ü resmetmek için kendisine poz veren iki Romalı model kullanır ve modellerini tüm özellikleriyle resmeder. O güne değin Tiziano dahil hiç kimse opak bir karanlık içinde figürleri böylesine gerçekçi boyamamıştır. Resimlerindeki şaşırtıcı derecedeki gerçeklik, Caravaggio'nun dönemin ünlü sanatçısı Annibale Caracci'den daha fazla ilgi görmesini sağlar.²⁰ Sanatçının herhangi bir idealleştirmeye gitmeden yaptığı 1600 tarihli 232 x 201 cm ebatlarındaki *Aziz Petrus'un Martirdomu* isimli tablosundaki diyagonal kompozisyon kurgusu, keskin chiaroscuro²¹ ve figürlerdeki natüralizm izleyici için son derece yenidir. Resimde, sadece cinsel bölgesi bir bez parçası ile kapatılmış çıplak ve baş aşağı duran yaşlı aziz ve onu ters şekilde çarmıha germeye çalışan dört cellat vardır. Ayrıca sağ tarafta sadece başı ve ellerini görülen Pagan bir rahip ve en arkada karanlıklar içinde elinde mızrak olan miğferli bir Romalı asker resme dahil edilmiştir (Res. 2). Kilise için yapılan bu tablo, 1808 yılında, Rusya'da Saint Petersburg'da bulunan Hermitage Müzesi koleksiyonuna dahil edilir.²²

Caravaggio'nun natüralizmi, kompozisyon kurgusu ve chiaroscuro'sunun etkileri; resim sanatının köklü bir değişime uğradığı bir zamanda Napoli'ye yerleşen²³ Guido

15 Hermitage Museum.

16 İtalya'da bir kasaba olan Caravaggio'da doğan Michelangelo Merisi, daha sonra Caravaggio olarak tanınır.

17 Mahon, 1951, 224.

18 Friedlaender, 1945, 152.

19 Piazza di S. Luigi dei Frances.

20 Spike, 2013, 49.

21 Chiaroscuro: İtalyanca chiaro ve scuro yani ışık ve karanlık kelimelerinden türetilen terim, görsel sanatlarda ışık-gölge karşıtlığını ifade etmek için kullanılır. Avrupa resminde 15'inci yüzyılın sonlarına doğru kullanılmaya başlayan kiraskuro, daha sonraki yıllarda birçok ressam için birincil teknik haline gelir. Bk. Encyclopædia Britannica Inc. (b).

22 Hermitage Museum.

23 De Lavergnée, 17 Kasım 2011.

Res. 2: Michelangelo Merisi da Caravaggio, *Martyrdom of St Peter (Aziz Petrus'un Martirdomu)*, 1600, Tuval üzerine yağlıboya, 232x201 cm, Hermitage Müzesi, Saint Petersburg, Rusya. (Hermitage Museum)

Res. 3: Guido Reni, *The Martyrdom of St Peter (Aziz Petrus'un Martirdomu)*, 1604-1605, Ahşap panel üzerine yağlıboya, 305x171 cm, Vatikan Müzeleri, Vatikan. (Musei Vaticani)

Reni'nin, Kardinal Pietro Aldobrandini için 1604-1605 yılları arasında boyadığı ve günümüzde Vatikan Müzeleri koleksiyonunun bir parçası olan *Aziz Petrus'un Çarmıha Gerilmesi* isimli 305 x 171 cm ebatlarındaki tablosunda da görülür.²⁴ Bu tabloda üç cellat, yaşlı ve çıplak azizi ters olarak haça germeye çalışmaktadır. Resimde, melek ve martirlik sembollerine yer verilmemiştir ancak mavi gökyüzü ve beyaz bulutlardan oluşan geriplandaki manzara azizin gideceği cenneti simgeler (Res. 3). Caravaggio ve Reni'nin resimleri arasında benzerliklerin yanı sıra farklılıklardan da söz edilebilir; her ikisi için de resimle ilgili temel sorun, kutsalın varlığının nasıl ifade edileceğidir ancak Caravaggio yalnızca görünür olana odaklanırken Reni görünüşün ötesine geçmeye çalışır.²⁵ Caravaggio'nun *Aziz Petrus'un Martirdomu* resmi pek çok sanatçıya ilham kaynağı olur. Fossano'nun ve Mattia Preti'nin tabloları buna örnektir. İngiliz müzayede evi Christie's tarafından 2008 yılında satışa çıkarılan²⁶ Fossano'nun 290,8 x 193,1 cm ebatlarındaki tablosundaki diyağonal kompozisyon kurgusunda; üç cellat, azizin gerildiği çarmıhı kaldırmaya çalışırken, azizi bileğinden yakalayan bir din adamı da sağ üst köşedeki Pagan tanrıyı işaret etmek-

24 Musei Vaticani.

25 Benati, 2013, 72-74.

26 Christie's. 2008.

tedir. Resmin sol üst kısmında elinde şehitlik sembolü palmiye dalını tutan ve genç erkek formunda tasvir edilen kanatlı bir melek figürü görülür (Res. 4). Birmingham Üniversitesi Barber Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde bulunan Mattia Preti ise yaklaşık aynı yıllarda 194,5 x 194,3 cm ebatlarında diyagonal kompozisyonlu kare bir tablo yapar. Çarmıha ters olarak gerilmiş Aziz Petrus'un haçını yukarı doğru kaldırmaya çalışan iki cellat ön plandadır. Geri planda ise aşağı doğru bakan Pagan bir tanrı ve gökyüzü görülür. Gökyüzündeki dramatik ışık da mistik şekilde azizi aydınlatmaktadır²⁷ (Res. 5).

Res. 4: Fossano (Giovanni Battista Beinaschi), *The Martyrdom of Saint Peter (Aziz Petrus'un Martirdomu)*, yak. 17'nci yüzyıl ortaları, Tuval üzerine yağlıboya, 290,8 x 193,1 cm, Christies. (Christie's. 2008.)

Res. 5: Mattia Preti, *The Martyrdom of St Peter (Aziz Petrus'un Martirdomu)*, yak. 1656-1660, Tuval üzerine yağlıboya, 194,5 x 194,3 cm, Birmingham Üniversitesi Barber Güzel Sanatlar Enstitüsü, Birleşik Krallık. (The Barber Institute of Fine Arts.)

17'nci yüzyılda Paris'te kiliselerin yüksek sunaklarını çok büyük tablolar süslemeye başlar. Bunlar arasında *Paris Notre-Dame Mayısları*²⁸ önemli bir yere sahiptir. Mayıslar, mayıs ayının ilk gününde Bakire Meryem onuruna Notre-Dame Katedrali'ne sunulmak üzere yaptırılan resimlerdir (Res. 6). Eski Ahit'ten sahnelerin gösterildiği ebat olarak küçük mayısların yerini, 1630 yılından itibaren Yeni Ahit'ten havarilerin

27 The Barber Institute of Fine Arts.

28 17'nci yüzyılda, mayıs ayı "may" olarak yazıldığından, yazım hâlâ kullanılmaktadır. Bk. Notre-Dame de Paris. (a).

eylemlerini gösteren ve boyları üç metreyi aşan büyük tablolar alır. Bunlar, *Les Grand Mays* yani Büyük Mayıslar olarak bilinen 1630-1707 yılları arasında Paris Kuyumcular Loncası tarafından katedrale sunulmak üzere dönemin ünlü ressamlarına yaptırılan tablolardır. Koleksiyon büyüdükçe mayısların katedral içindeki yerleri değiştirilir, bir kısmı Bakire Meryem adına başka katedral ve kiliselere bağışlanır.²⁹ Bu yıllarda sipariş edilen yetmiş Mayıs'tan elli biri, günümüzde Paris'te Petits-Augustins Müzesi³⁰ ve Louvre Müzesi'ndedir. Mayıs siparişi vermek için seçilen sanatçılar genellikle 1648 yılında kurulan Kraliyet Resim ve Heykel Akademisi'nin üyeleridir. Müzelerin olmadığı bir zamanda, katedralde eserlerinin halka açık olarak kalıcı bir sergide sergilenmesine fırsat vermesi bakımından genç ressamlar için ise Mayıs siparişi almış olmak çok önemli bir onurdur. Zamanla siparişler bir yarışmaya döner. Koleksiyonerler, Mayıs'ların eskizlerini veya ikincil bir versiyonunu sipariş eder. 19'uncu yüzyılda Notre-Dame Katedrali'nde yapılan restorasyonlar sırasında, katedralin dekorasyonunu hantal ve modası geçmiş bulan mimar Eugène Viollet-le-Duc, katedralin şapellerini dekore etmek için sadece birkaç tabloyu orada tutar. Diğer Mayıs'lar, Fransa'nın çeşitli yerlerindeki kiliseler ve güzel sanatlar müzeleri ile Louvre Müzesi arasında dağıtılır.³¹

Res. 6: Notre-Dame Katedrali'nde sergilenen *Paris Notre-Dame Mayısları*'nı gösteren bir resim. [Notre-Dame de Paris. (a)]

29 Notre-Dame de Paris. (a, b).

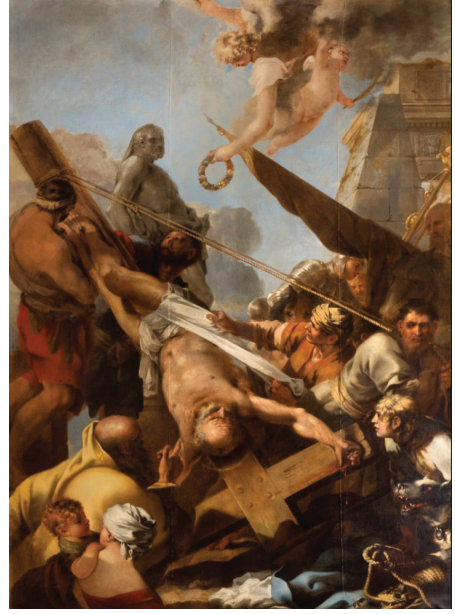
30 Petits-Augustins Şapeli: Bu kilise, 17'nci yüzyıl başlarında Fransa'da Paris'te kurulan Couvent des Petits-Augustins'ten geriye kalan tek yapıdır. Kraliçe Marguerite de Valois tarafından 1795 yılından itibaren Musée des Monuments Français'e ev sahipliği yapar. 1816 yılında Kraliyet Akademileri'nin mirasçısı olan École des Beaux-Arts'a verilir. Şapelde, Orta Çağ ve Rönesans dönemine ait Fransız ve İtalyan eserleri korunmaktadır. Bk. Beaux-Arts de Paris.

31 Notre-Dame de Paris. (a, b, c).

2019 yılı Nisan ayında Notre-Dame Katedrali'nde çıkan yangın esnasında, şapel-lerde bulunan Mayıs'lardan on üçü tahliye edilir.³² Bunlardan biri, renkli paleti ve kompozisyonlarının karmaşıklığı ile Parisli müşterilerin ilgisini çeken Sébastien Bourdon'un 1643 tarihli *Aziz Petrus'un Çarmıha Gerilişi* isimli tablosudur (Res. 7). Büyük resim ustaları ile çalıştığı Roma gezisinin ardından yirmi üç yaşında Paris'e yerleşen Bourdon, bu siparişi aldığı yirmi yedi yaşında genç bir ressamdır. Tablo, 2019 yangınından sonra Paris'teki Aziz Geneviève Kilisesi'nin şapeline asılır.³³ Caravaggio, Reni, Fossano ve Preti'nin Aziz Petrus'un martirliğini gösteren resimlerinden farklı olarak Bourdon halktan kişiler, melekler ve askerler ekleyerek daha kalabalık ve ışıklı bir sahne oluşturmuştur.

Aziz Andreas'ın Martirdomu

Aziz Petrus'un kardeşi olan Aziz Andreas³⁴, Yuhanna İncili'ne göre İsa'nın çağrısından önce Vaftizci Yahya'nın³⁵ öğrencisidir. Andreas, Ahaya'nın³⁶ nüfusunun çoğunun hatta kendi karısının bile din değiştirecek Hristiyan olduğunu öğrenen Roma Prokonsülü Aegeas'ın emriyle 60-62 yıllarında Patras'ta çarmıha gerilerek öldürülür. Çarpı (X) şeklinde bir haça gerildiği için daha sonraları *Aziz Andreas Haçı* olarak sembolleşir. Efsaneye göre; Andreas, öldürülmek üzere götürülürken yolda kendisine sempati duyan halka vaaz verir bu esnada halk bağlı olan azizin çözülmesini ister ancak bağlı olan azizi çözmeye çalışan cellatların elleri gizemli bir şekilde felç olur. Nihayetinde şehit olma arzusu yerine gelir ve ilahi bir ışıkla çevrili olarak can verir.³⁷ Bu inanca uygun olacak şekilde Bartolomé Esteban Murillo, Peter Paul Rubens ve Charles Le Brun gibi bazı sanatçılar, azizin martirdom sahnelerini, halk ile askerlerden oluşan kalabalık bir kaos ortamında resmetmiştir.

Res. 7: Sébastien Bourdon, *Le Crucifiement de Saint Pierre (Aziz Petrus'un Çarmıha Gerilişi)*, 1643, Tuval üzerine yağlıboya, Sainte Geneviève Kilisesi, Paris, Fransa. [Notre-Dame de Paris. (c)]

32 Rea, 17 Nisan 2019.

33 Notre-Dame de Paris. (c).

34 Aziz Andreas (St. Andreas)'ın bilinen diğer isimleri: Andrew, Petrus'un kardeşi Andrew.

35 Vaftizci Yahya (St. John the Baptist).

36 Roma eyaleti Achaea (Ahaya), Yunanistan'ın kuzey kıyısında bulunan tarihi bir yer. Bk. Encyclopædia Britannica Inc. (a).

37 Nyerges, 2013, 202.

Katolik gelenekte Andreas, X şeklindeki bir haç ile ilişkilendirilse de *Aziz Andreas'ın Çarmıha Gerilişi* isimli 1606-7 tarihli Napoli'de yaptığı 202,5 x 152,7 cm ebatlarındaki tablosunda Caravaggio; azizi, standart bir dikey haç üzerinde, ışık ve karanlığın keskin zıtlığı içinde tasvir eder.³⁸ Tablo, 1610 yılında İspanya'ya götürülür ve muhtemelen burada yüzlerce yıl kalır. 1970'lerde yeniden keşfedilmesinden kısa bir süre sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Ohio eyaletinde bulunan Cleveland Sanat Müzesi tarafından satın alınır. 2014'te resim üzerinde detaylı inceleme ve restorasyonlar başlar. Müzenin resim konservatörü Dean Yoder resmi temizler ve yaklaşık üç yıl boyunca Caravaggio'nun çalışma tekniğini son derece detaylı bir şekilde inceler. X-ışınları, pigment analizi, kızılötesi reflektografi ve UV ışınlaması dahil olmak üzere çok sayıda teknik görüntü analizi yapar. Neticede daha önce gölgelerle örtülmüş bir figürün yanı sıra kompozisyondaki *pentimento* yani sanatçının yapmış olduğu alt katmanlardaki değişiklikleri de ortaya çıkarır.³⁹ Yoder'in diğer bir analiz sonucu ise çağdaşlarının çoğunun aksine Caravaggio'nun kompozisyonlarını planlarken çizim kullanmamış olmasıdır⁴⁰ (Res. 8).

Hristiyan azizlerinin martirdom sahnelerini gerçeğe çok yakın ve izleyiciyi şok edici şekilde resmeden⁴¹ sanatçılardan bir başka isim; Caravaggio'nun natüralizmi ve chiaroscuro'sundan çok etkilenmiş olan ve 1616 yılında İtalya'ya yerleşen *Lo Spagnoletto* yani *Küçük İspanyol* olarak tanınan Jusepe de Ribera'dır.⁴² Ribera, 1628 tarihli *Aziz Andreas'ın Martirdomu* isimli 206,1 x 177,7 cm ebatlarındaki tablosunda, profilden gösterdiği azizin münzevî bedenini ve yüzünü tamamen ışıkla aydınlatırken diğer figürlerde sadece kısmî ayrıntıları ışıkla vurgular. Resmin sağında, azizin baş ucunda, Zeus'un altın heykelini göstererek tapınmasını söyleyen Pagan bir rahip görülür. Azizi çarmıha bağlayan iki erkek figürden biri, azizin bacaklarının etrafındaki ipleri sıkarken diğeri rahibin gösterdiği Pagan heykele bakmaktadır. Bu anı gören inananları temsilen ise orta planda ağlayan bir figür yer alır.⁴³ Konuları ile izleyici üzerinde derin etkiler bırakan Ribera'nın olgunluk döneminin başlarında Napoli'de yaptığı bu tablosu günümüzde Macaristan'da Budapeşte Güzel Sanatlar Müzesi'ndedir⁴⁴ (Res. 9).

İspanyol Barok'unun temsilcilerinden Bartolomé Esteban Murillo'nun yaklaşık 1675-1682 yıllarında yapmış olduğu *Aziz Andreas'ın Martirdomu* tablosunda, azizin Katolik geleneğe uygun olarak çapraz haça gerildiği görülür. Ağlayanlar, askerler ve çarmıhı hazırlayanlardan oluşan kalabalık figür gruplarının bulunduğu resmin kompozisyonunda vurgu, yüzü gökyüzüne yani cennete dönük olarak tasvir edilen azizedir. Tablo, günümüzde Madrid'te Prado Müzesi'nin koleksiyonundadır⁴⁵ (Res. 10).

38 The Cleveland Museum of Art. (a).

39 The Cleveland Museum of Art. (b).

40 Yoder, 2014.

41 Vécsey.

42 Spicer, 2018.

43 Nyerges.

44 The Museum of Fine Arts Budapest.

45 Brown, 2020.

Res. 8: Michelangelo Merisi da Caravaggio, *The Crucifixion of Saint Andrew* (Aziz Andreas'ın Çarmıha Gerilişi), 1606-7, Tuval üzerine yağlıboya, 202,5 x 152,7 cm, Cleveland Sanat Müzesi, Ohio, ABD. [The Cleveland Museum of Art (a)]

Res. 9: Jusepe de Ribera, *The Martyrdom of Saint Andrew* (Aziz Andreas'ın Martirdomu), 1628, Tuval üzerine yağlıboya 206,1 x 177,7 cm, Budapeşte Güzel Sanatlar Müzesi, Macaristan. [Museum of Fine Art Budapest (a)]

Res. 10: Bartolomé Esteban Murillo, *The Martyrdom of St. Andreas* (Aziz Andreas'ın Martirdomu), Yak. 1675-1682, Tuval üzerine yağlıboya, Prado Müzesi, Madrid, İspanya. (Museo Nacional del Prado)

Res. 11: (Detay) Peter Paul Rubens (Pedro Pablo Rubens), *The Martyrdom of Saint Andrew* (*Aziz Andreas'ın Martirdomu*), 1637, Tuval üzerine yağlıboya, 306 x 216 cm. (Fundación Carlos de Amberes)

Res. 12: İspanya Dışişleri Bakanı Arancha González Laya ve Carlos de Amberes Vakfı Başkanı Miguel Ángel Aguilar, Rubens'in *Aziz Andreas'ın Martirdomu* tablosunun önünde, 2020. [Fundación Carlos de Amberes. (a)]

Fransız Barok'unun temsilcilerinden Peter Paul Rubens (Pedro Pablo Rubens)'in geç dönemine ait 306 x 216 cm ebatlarındaki *Aziz Andreas'ın Martirdomu* isimli tablosunun kompozisyonunda ise figürlerin ifadeleri ve jestlerinde hem Barok özellikleri hem de Titian'dan açıkça etkilendiği anlaşılan renkli bir palet ve serbest fırça darbeleri görülür (Res. 11). Madrid'de yaşayan Flaman Jan van Vucht tarafından İspanya'da eski San Andrés de los Flamencos Hastanesi Kilisesi'nin sunağı için, 1630 yılında Rubens'e sipariş edilen bu tablo, Van Vucht'ın 1639 yılında ölümü üzerine Carlos de Amberes Vakfı'na bağışlanır.⁴⁶ Bu tarihten beri vakfa ait olan tablo, halen yapıldığı yıllarda Rubens'in talimatları doğrultusunda hazırlanmış olan orijinal çerçevesi içinde sergilenmektedir⁴⁷ (Res. 12).

Charles Le Brun'un, 1647 yılı Paris Notre-Dame Mayısları'nda sergilenmek üzere yaptığı 410 x 310 cm ebatlarındaki *Aziz Andreas'ın Martirdomu* tablosunda, çarpı şeklindeki haça bağlanan ve genişçe açılmış kolları ile yukarı doğru yalvaran aziz görülür⁴⁸ (Res. 13). Resimde; Roma Valisi Egeas, azizin idamını izlemekte askerler ise artan kalabalığı geri püskürtmeye çalışmaktadır.⁴⁹ Le Brun'un tablosundaki üslup, Notre-Dame Mayıslar serisinde önemli bir etkiye sahip olur ve sanatçının tarzı 1660 yılından 1670 yılı başına kadar Fransa'da krallık kiliselerinin büyük sunak resimlerindeki dinî imgelerin

46 Fundación Carlos de Amberes.

47 El Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, 2019.

48 Notre-Dame de Paris. (a).

49 Notre-Dame de Paris. (b), Notre-Dame de Paris. (d).

Res. 13: Charles Le Brun, *The Martyrdom of St. Andrew (Aziz Andreas'ın Martirdomu)*, 1647, Tuval üzerine yağlıboya, 410 x 310 cm, Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa. [Notre-Dame de Paris (d)].

Res. 14: Charles Le Brun, *The Martyrdom of St. Andrew (Aziz Andreas'ın Martirdomu)*, 1646-1647, Tuval üzerine yağlıboya, 98,4 x 80 cm, J. Paul Getty Müzesi, Los Angeles, Kaliforniya, ABD. (The J. Paul Getty Museum)

prototipi haline gelir.⁵⁰ Brun'un bu dört metrelik bu tablosunun yaklaşık dörtte biri büyüklüğündeki (98,4 x 80 cm ebatlarındaki) 1646-1647 tarihli versiyonu ise Amerika'da bir müzede karşımıza çıkar. Aynı isme sahip ancak çok daha küçük boyutlardaki bu tablo, 1984 yılında ABD'de Los Angeles'ta bulunan J. Paul Getty Müzesi koleksiyonuna dahil edilmiştir⁵¹ (Res. 14). Her iki resmin kompozisyonu aynı olsa da dikkatle bakıldığında bazı figürlerin hareket ve renklerinde farklılıklar olduğu keşfedilir.

Aziz Büyük James'in Martirdomu

Katolik geleneğe göre Aziz Büyük James⁵² İspanya'da misyonerlik yapmasından ötürü İspanya'nın koruyucu azizi olarak kabul edilir. İlk Hristiyan martir olan azizin, Kudüs'te Yahudi Kralı Herod Agrippa I'in emri üzerine 44 yılında başı kesilerek öldürüldüğüne inanılır.⁵³

50 Bastet, 2017.

51 The J. Paul Getty Museum.

52 Aziz Büyük James (St. James the Greater)'in bilinen diğer isimleri: Yakup, James, Zebedi'nin oğlu Yakup.

53 Encyclopædia Britannica Inc. (c).

İspanyol ressam Francisco de Zurbarán tarafından yaklaşık 1640 yılında yapılan 252 x 186 cm ebatlarındaki *Aziz James'in Martirdomu* isimli tabloda James; yere diz çökmüş, başını kesmeye hazırlanan celladının kılıcına kadar boynunu uzatmış ve elleriyle dua eder haldedir. Önünde, ölümüne karar veren otorite durur. Arkasında ise baltalı askerler, muhtemelen ölüm emrini veren Herod Agrippa I ve Elçilerin İşleri'ne⁵⁴ göre düşmanları olarak gördükleri adamın ölümünden memnun olan Yahudileri temsil eden statik pozlarda duran çeşitli figürler yer alır (Res. 15). Bu resimde chiaroscuro, Zurbarán'ın ilk çalışmalarından farklı olarak soldan giren ışığın ürettiği gölgelerle sınırlıdır. Resmin sol üst kısmında küçük bir melek, Hristiyan şehitlerinin sembolü olan çiçeklerden bir taç ve palmye dalı taşır. Resmin en sağında bir köpek başı vardır. Tüm bu sahneye geri plandaki manzara eşlik eder. Zurbarán; acıma, şiddet ve dinamizme yoğun vurgu yapan diğer Barok dönem ressamlarından farklı şekilde bir martirdom sahnesi resmetmiştir. Resmin iki buçuk metrelik büyüklüğü, bir kilise için tasarlanmış olduğunu gösterse de, İspanya'da Llerena kentindeki Granada Bakire Meryem Kilisesi için mi yoksa aynı şehirdeki Aziz James Kilisesi için mi yapılmış olduğu konusu ise tartışmalıdır.⁵⁵

Res. 15: Francisco de Zurbarán, *The Martyrdom of Saint James (Aziz James'in Martirdomu)*, Yak. 1640, Tuval üzerine yağlıboya, 252 x 186 cm, Prado Müzesi, Madrid, İspanya. [Museo Nacional del Prado. (d)]

Barok dönemin sonlarına doğru yapılmış resimlerden biri; 1722 tarihli, Venedik'teki San Stae Kilisesi'ndeki *Aziz James'in Martridoma Götürülüşü* isimli tablosu ile chiaroscuro'nun önde gelen temsilcileri arasında yer alan Giovanni Battista Piazzetta'ya aittir⁵⁶ (Res. 16). Yirmi yaşında, Bologna'da Giuseppe Crespi'nin çalışmalarıyla tanı-

54 "O sırada kral Hirodes, inanlılar topluluğundan bazı kişileri, kötülük yapmak amacıyla yakalattı. 2 Yuhanna'nın kardeşi Yakup'u kılıçla öldürttü. 3 Yahudilerin bundan memnun kaldığını görünce ardından Petrus'u da yakalattı. Bunu, Mayasız Ekmek bayramı sırasında yaptı. 4 Petrus'u tutuklatıp hapse attırdı ve dörder kişilik dört takım askerini gözetimine teslim etti. Fısıh bayramından sonra onu halkın önünde yargılamak niyetindeydi. 5 Bu nedenle Petrus hapisteye tutuldu. Ama inanlılar topluluğu, onun için Tanrı'ya hararetle dua ediyordu." [Kutsal Kitap. (b)]

55 Portús, 2012, 140.

56 Virtual Uffizi Gallery.

Res. 16: Giovanni Battista Piazzetta, *Saint James the Greater Led to Martyrdom (Aziz Büyük James'in Martridoma Götürülüşü)*, 1722, Tuval üzerine yağlıboya, 165 x 138 cm, San Stae Kilisesi, Venedik, İtalya. (Jernyei-Kiss, 2013, 34)

şarak ondan etkilenen sanatçının tüm eserlerinde, karakterler görüldüğünden çok daha karmaşık ve konu hiçbir zaman net değildir. Sanatçının konularındaki anlam katmanları ve dramatik unsurlar, bu tabloda da görülür. Tablo; havarilerin hayatları ve martirliklerine ilişkin tasvirlerin olduğu San Stae Kilisesi Papaz Evi'ndeki, Venedikli ressam⁵⁷ tarafından 1722-1723 yılları arasında yapılmış olan on iki tuvalden biridir. 165 x 138 cm ebatlarındaki Piazzetta'nın bu resminde, sol elinde bir kitap tutarak yürüyen Aziz James'in, arkasındaki cellat tarafından zaptedilmek istendiği görülmektedir. Işık ve gölgenin güçlü zıtlıklarına ve figürlerin yoğun dramatik etkisine odaklanan sanatçının eserlerinin anlaşılması zor alt metni, Venedikli çağdaşlarından daha "karanlık bir sanatçı olarak şöhret kazanmasına" sebep olur.⁵⁸ 1727 yılında Bolognese Accademia Clementina'da ders veren,

1750 yılında Scuola di Nudo'nun müdürü olarak atanan ve resamlara plastik temaların araştırılması için sayısız fikir veren Piazzetta, Barok'tan Rococo'ya evrilen bir sürecin sanatçısı olan Giovanni Battista Tiepolo'nun da ilham kaynağı olur.⁵⁹

Aziz Yuhanna'nın Martirdomu

Yuhanna,⁶⁰ İsa'nın yaşlılıktan dolayı ölen tek havarisidir. Geleneğe göre İmparator Domitian, Yunanistan'ın Patmos Adası'nda Yuhanna'yı kızgın yağ kazanına attırır

57 Sanatçılar alfabetik sırayla şu şekildedir: Antonio Balestra, Nicolò Bambini, Gregorio Lazzarini, Silvestro Manaigo, Giambattista Mariotti, Giovanni Antonio Pellegrini, Giambattista Piazzetta, Giambattista Pittoni, Sebastiano Ricci, Giambattista Tiepolo, Angelo Trevisano ve Pietro Uberti. Bk. Web Art Gallery.

58 Virtual Uffizi Gallery.

59 ARTE.it.

60 Aziz Yuhanna (St. John)'nın bilinen diğer isimleri: Evanjelist John, Yohannes, Yuhanna, Zebedi'nin oğlu Yuhanna, Yakup'un kardeşi Yuhanna.

ancak aziz, herhangi bir yara almadan mucizevî şekilde kurtulur.⁶¹ Efes Piskoposu Polycrates, Aziz Yuhanna'nın, kendi adıyla anılan Yuhanna İncili'ni ve mektuplarını Efes'te yazdığını ve burada öldüğünü ileri sürer.⁶² Genellikle İncili'ni yazarken ya da yükselişini simgeleyen bir kartalla birlikte tasvir edilen havarinin, efsanevi kızgın yağ kazanına atılması da resimlere konu olur.⁶³

Giulia Lama (Lisalba)'nın, azizin yağ kazanına atılmadan hemen önceki anını resmettiği 106,5 x 135,5 cm ebatlarındaki *Evanjelist Aziz Yuhanna'nın Martirdomu* isimli 1720 tarihli tablosu azizin martiklik sahnesine örnektir. Tablonun solunda, yüzünü yukarı çevirmiş azizin elleri bir cellat tarafından arkadan bağlarken resmin sağında bulunan Pagan rahip ise azizden tapmasını istediği idolü göstermektedir (Res. 17). Azizin yaşlı değil de oldukça genç olarak tasvir edildiğini gördüğümüz Giulia Lama'nın bu tabloda çocukluk arkadaşı Piazzetta'nın etkileri görülür. Çoğu kadın ressamın çıplak modellerle çalışmalarına izin vermediği bir dönemde, izin verilen tek kadın sanatçı Giulia Lama'dır. Sanatçının yakın zamanda keşfedilen iki yüzden fazla çizimi, eğitimi sırasında gerçekten hem erkek hem de kadın çıplak figürlerle çalıştığını açıkça göstermiştir.⁶⁴ Günümüzde Fransa'da Quimper Güzel Sanatlar Müzesi'nde bulunan tablo, 1864 yılında Jean-Marie de Silguy tarafından müzeye miras bırakılmıştır.⁶⁵

Res. 17: Giulia Lama (Lisalba), *Le Martyre de Saint Jean l'Évangéliste* (*Evanjelist Aziz Yuhanna'nın Martirdomu*), 1720 yılı versiyonu, Tuval üzerine yağlıboya, 106,5 x 135,5 cm, Quimper Güzel Sanatlar Müzesi, Quimper, Fransa. (Musée des Beaux-arts de Quimper)

Venedik Ekolü'nden ismi bilinmeyen bir sanatçı tarafından yaklaşık 1760 yılında yapılan Aziz Yuhanna'nın yağ kazanına atılarak işkence edildiği sahneyi gösteren 60 x 85 cm ebatlarındaki başka bir Barok tablo ise bugün Macaristan'da Budapeşte Güzel Sa-

61 Aziz Yuhanna'ya atfolunan Vahiy Kitabı'nda şöyle yazar: "Ben Yuhanna, İsa'yla ilgili acıda, O'nun hükümrânlığında ve sabrında sizlerle ortak olan kardeşiniz, Tanrı'nın sözüne ve İsa'nın tanıklığına bağlılığım nedeniyle Patmos denen adadayım. Rab'bin Günü Ruh yönetimindeyken arkamdan boru sesi gibi güçlü bir ses duydum. Şöyle diyordu: "Gördüklerini kitaba yaz ve yedi kentteki kiliselere gönder: Efesos'a, İzmir'e, Bergama'ya, Tiyatira'ya, Sardis'e, Filadelfiya'ya, Laodikya'ya.", Kutsal Kitap. (c).

62 Chadwick.

63 Catholic Online.

64 Sotheby's, 30 Ocak 2019.

65 Musée des Beaux-arts de Quimper.

Res. 18:

Anonim (Venedikli ressam),
*Martyrdom of Saint John the
Evangelist (Evanjelist Aziz
Yuhanna'nın MartirDOMu)*, Yak. 1760,
Tuval üzerine yağlıboya, 60 x 85 cm,
Budapeşte Güzel Sanatlar Müzesi,
Budapeşte, Macaristan. [Museum of
Fine Art Budapest. (b)]

natlar Müzesi koleksiyonundadır⁶⁶ (Res. 18). Aziz Yuhanna'yı yağ kazanında gösteren başka örnekleri ise Flaman Ekolü sanatçılara ait iki tabloda görebiliriz. Bunlardan biri, 141 x 99 cm ebatlarındaki kimin yaptığı bilinmeyen bir tablo (Res. 19) diğeri ise Simon de Vos'un 156,2 x 118,7 cm ebatlarındaki tablosudur (Res. 20). Her ikisi de Artnet Worldwide Corporation⁶⁷ tarafından 2021 yılında satışa çıkarılan resimler arasındadır.⁶⁸ Bir başka örnek de 1662 yılı Notre-Dame Katedrali Mayısları için Daniel Hallé (baba)'ye yaptırılan 412 x 383 cm ebatlarındaki *Roma'da Latin Kapısı Yakınında Aziz Yuhanna* isimli tablodur. Aziz, üzerinde S.P.Q.R⁶⁹ yazan antik bir şehir kapısı önüne kurulan devasa siyah bir yağ kazanına atılmak üzeredir. Bir cellat azizi, iple yukarı doğru çekerken diğeri iki cellat da büyük bir gayretle ona yardım etmektedir. Gökyüzünden inen kanatlı iki genç melek figürü, öfkeli bir din adamı ve geri planda görülen Romalı bir atlı asker de bu sahneye eşlik eder (Res. 21). Hallé'nin bu tablosu, günümüzde Fransa'nın Clermont-Ferrand kentinde bulunan Roger-Quilliot Sanat Müzesi'ndedir.⁷⁰

Res. 19: Anonim (Flaman Ekolü),
*Martyrdom of Saint John the Evange-
list (Evanjelist Aziz Yuhanna'nın Mar-
tirDOMu)*, 17'nci yüzyıl, Tuval üzerine
yağlıboya, 141 x 99 cm. [Artnet Worl-
dwide Corporation. (b)]

66 Museum of Fine Art Budapest. (b).

67 1989 yılında New York'ta kurulan çevrimiçi sanat galerileri işletmesi. Bk. Artnet Worldwide Corporation (a).

68 Artnet Worldwide Corporation. (b, c).

69 S.P.Q.R. (Senatus Populus Que Romae), Roma halkı ve senatosunu ifade eden Latince bir kısaltmadır.

70 Bastet.

Res. 20: Simon de Vos, *The Martyrdom of Saint John the Evangelist (Evanjelist Aziz Yuhanna'nın Martirdomu)*, 17'nci yüzyıl, Tuval üzerine yağlıboya, 156,2 x 118,7 cm. [Artnet Worldwide Corporation. (c)]

Res. 21: Daniel Hallé (baba), *Saint Jean Près la Porte Latine à Rome (Roma'da Latin Kapısı Yakınında Aziz Yuhanna)*, 1662, Tuval üzerine yağlıboya, 412 x 383 cm, Roger-Quilliot Sanat Müzesi, Clermont-Ferrand, Fransa (Bastet).

Aziz Filipus'un Martirdomu

Katolik geleneğe göre, Aziz Filipus⁷¹, günümüz Türkiye'sinde Pamukkale olarak bilinen Hierapolis'te yaşamış ve seksen yılı civarında şehit edilmiştir. Öldürülmesinin kesin yöntemi bilinmiyor olsa da çarpmıha gerilmiş olması veya kafasının kesilmiş olması kabul gören olasılıklar arasındadır.⁷²

Aziz Filipus, şehitliği nadiren temsil edilmiş olan azizlerdendir. Madrid'te Sevilla'da bulunan Osuna Collegiate Kilisesi için Ribera tarafından resmedilen *Aziz Filipus'un Martirdomu* isimli 1619 tarihli tablo, uzun süre, *Aziz Bartholomew'nin Martirdomu* olarak sınıflandırılır ancak 1953 yılında ABD'li sanat tarihçisi Delphine Fitz Derby, resimdeki azizin Bartalmay değil Filipus olduğuna dikkat çeker.⁷³ Ribera, hagiografların tanımladığı gibi azizi, seksen yedi yaşında değil güçlü yapılı ve orta yaşlı bir adam olarak tasvir etmiştir. Resimde, halatlarla haça gerilmeye çalışılan aziz, bu ana tanıklık etmek

71 Aziz Philip (St. Philip)'in bilinen diğer isimleri: Philippus, Philip, Filip.

72 Jin, 2020.

73 Museo Nacional del Prado. (a).

için toplanan bir kalabalık tarafından izlenmektedir. Ribera'nın on dereceli zıtlıkları terk ettiği ve impasto tekniğini kullandığı resimlerinden biridir bu (Res. 22). Günümüzde Prado Müzesi koleksiyonunda bulunan resmin, 1621 yılında tahta geçen İspanya kralı Kralı IV. Philip'e hediye olarak yaptırılmış olması muhtemeldir.⁷⁴ 1666'da Madrid Alcázar Sarayı'ndaki envanterde tablo, şöyle tanımlanır: "Jusepe de Ribera tarafından 300 düka gümüşüne yapılan, işkence gören birinin 3 çubuk uzunluğunda ve 3 çubuk yüksekliğinde [249 x 249 cm] yaldızlı çerçevesi".⁷⁵

Res. 22: Jusepe de Ribera (Lo Spagnoletto), *The Martyrdom of Saint Philip (Aziz Filipus'un Martirdomu)*, 1619, Tuval üzerine yağlıboya, 234 x 234 cm, Prado Müzesi, Madrid, İspanya. [Museo Nacional del Prado (b)].

Sotheby's tarafından 2015 yılında satışa sunulan Eugenio Cajés'in 1627 tarihli, 168,6 x 126,1 cm ebatlarındaki resminde de çarpmıha gerilen erkek bir figür yer alır. Web sayfasında, bu kişinin "muhtemelen Aziz Filipus" olduğu yazan Sotheby's, muhtemelen diye yazmasının sebebini ise sanatçının, 1630 yılında İspanya'da Madrid'te bulunan Torrelaguna'daki San Felipe Sunağı'nın bir parçası olarak, "Aziz Filipus'un şehit edilmesini gösteren benzer bir sahne boyamış olması"⁷⁶ şeklinde açıklamıştır (Res. 23).

Alman ressam Michael Leopold Willmann'ın 1700'lerden önceye tarihlenen 49,5 x 33,2 cm ebatlarındaki Aziz Filipus ve Aziz James'in martirliklerini aynı karede gösteren resmi ise Çekya'da Kutná Hora yakınlarındaki bir kilise sunağı için, Sistersiyen Manastırı'nın Başrahibi Jindřich Snopek tarafından sipariş edilmiştir. Havarilerin martir sahnelerinde Orta Avrupa resminin önde gelen isimlerinden biri olan ve Rubens'in resim tarzına dayanan Willmann'ın bu hazırlık aşamasındaki bitmemiş resminde, karanlık bir arka plandaki azizlerin çıplak bedenleri ve melek figürleri görülmektedir (Res. 24).⁷⁷

74 Museo Nacional del Prado. (a).

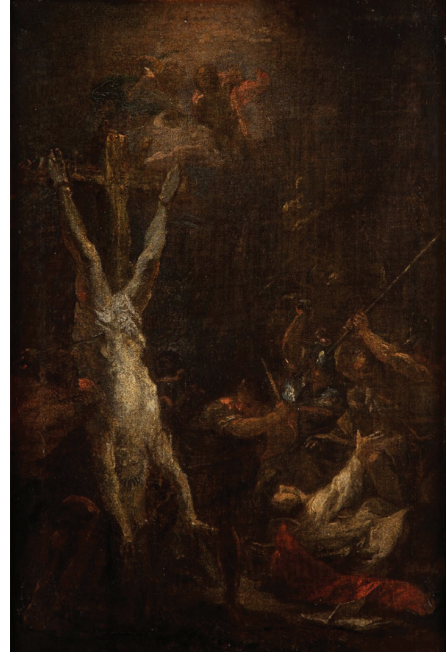
75 Museo Nacional del Prado. (b).

76 Sotheby's, 29 Nisan 2015.

77 The National Gallery Prague.

Res. 23: Eugenio Cajés (Eugenio Caxés), *The Crucifixion of A Male Saint, Possibly St. Philip (Bir Erkek Azizin Çarmıha Gerilmesi, Muhtemelen Aziz Filipus)*, 1627, Tuval üzerine yağlıboya, 168,6 x 126,1 cm, Sothebys. (Sotheby's, 29 Nisan 2015).

Res. 24: Michael Leopold Willmann, *The Martyrdom of SS Philip and James (Aziz Filipus ve Aziz James'in Martirdomu)*, 1700'den önce, Tuval üzerine yağlıboya, 49,5 x 33,2 cm, Prag Ulusal Galeri, Prag, Çekya. (The National Gallery Prague)

Aziz Bartalmay'ın Martirdomu

Katolik geleneğe göre Ermenistan'ın Albanopolis kentinde şehit edildiğine inanılan Aziz Bartalmay'ın⁷⁸ olası öldürülme yöntemleri arasında baş aşağı çarmıha gerilme ve başının kesilmesi sayılabilir ancak en ünlüsü Ermeni bir prensi Hristiyanlaştırdığı için Ermeni putperestler tarafından diri diri derisinin yüzülmesidir. Bu sebeple azizin bazı tasvirlerinde, derisinin yüzüldüğü kavisli bir bıçakla birlikte ya da yüzülmüş derisini tutarken gösterilir. Bartholomew'nin önce çarmıha gerildiği sonra derisinin yüzüldüğü ya da önce derisinin yüzüldüğü, çarmıha gerildiği sonra da başının kesildiğine dair de efsaneler vardır.⁷⁹

Barthalmay'ın martirlik sahneleri, şiddeti en açık ve en rahatsız edici gerçeklikte gördüğümüz öldürme sahneleri arasında yer alır.⁸⁰ Bunlardan biri, günümüzde Porto

78 Aziz Bartalmay'ın bilinen diğer isimleri: Bartholomew, Barholomeo, Bartholomaeus.

79 Jin.

80 Bissell, 2016.

Riko'da Ponce Sanat Müzesi'nde bulunan Caravaggio'nun takipçilerinden Sisto Badalocchio tarafından yaklaşık 1610 yılında boyanan 112,2 x 165,6 cm ebatlarındaki *Aziz Bartalmay'ın Martirdomu* isimli, koyu bir arka planın önünde duran üç erkek figürün görüldüğü tenebrist resimdir⁸¹ (Res. 25). Arka planı tamamen siyah olan resmin orta kısmındaki figür, çıplak ve yukarı doğru bakan Aziz Bartalmay; soldaki figür, başında tüylü bir miğferi olan bir asker ve sağdaki de azizin sol kolunu yüzmeğe başlayan genç bir cellattır.

Res. 25:

Sisto Badalocchio,
*Martyrdom of
Saint Bartholomew
(Aziz Bartalmay'ın
Martirdomu)*, Yak.
1610, Tuval üzerine
yağlıboya, 112,2 x
165,6 cm, Ponce
Sanat Müzesi, Porto
Riko. (Google Arts
& Culture. Museo
de Arte de Ponce)

Tenebrist resimleri ile ünlenen diğer bir ressam, kariyerinin büyük bir kısmını Roma'da prestijli Papalık siparişlerini yapmakla geçiren ve sıkı bir Caravaggio takipçisi olan Fransız ressam Valentin de Boulogne (Jean Valantine)'dur.⁸² 1613-1615 yılları arasında yapmış olduğu 121 x 165 cm ebatlarındaki *Aziz Bartalmay'ın Martirdomu* isimli tablosunda iki cellat yer alır. Sağdaki cellat, yaşlı ve yarı çıplak azizin bacağına dersini yüzmektedir. Resim günümüzde New York'ta Metropolitan Sanat Müzesi'nin koleksiyonundadır⁸³ (Res. 26). Caravaggio'nun sıkı takipçilerinden diğer bir isim Lionello Spada'dır.⁸⁴ Sanatçının 17'nci yüzyıl başlarında yapmış olduğu 131 x 106 cm ölçülerindeki tenebrist resimde ise celladın, azizin derisini omuzundan yüzmeğe başladığı an görülür. Bu konuyu ele alan diğer sanatçıların tablolarında görülen 'yaşlı aziz' figürlerinin aksine Spada'nın, azizi çok daha genç olarak resmettiği dikkat çeker. Tablo, 2006 yılında Christie's tarafından satışı yapılan tablolar arasındadır⁸⁵ (Res. 27).

81 Musée du Louvre, 2017.

82 Musée du Louvre.

83 The Metropolitan Museum of Art.

84 Caravaggio ve Spada arasındaki ilişki, 1678'de Bologna'da iki cilt halinde yayımlanan Felsina Pittrice veya The Lives of the Bolognese Painters olarak bilinen Kont Carlo Cesare Malvasia'nın kitabında anlatılır. Kitap, İtalya'daki resim tarihi ve eleştirisi için en önemli kaynaklardan biridir. (Bk. Pirondini, 2018.)

85 Christie's. 2006.

Res. 26:

Valentin de Boulogne
(Jean Valantine),
*Martyrdom of
St Bartholomew*
(Aziz Bartalmay'ın
Martirdomu), Yak.
1613-15, Tuval üzerine
yağlıboya, 121 x 165
cm, Metropolitan
Sanat Müzesi, New
York, ABD. (The
Metropolitan Museum
of Art).

Res. 27:

Lionello Spada, *Marti-
rio di San Bartolomeo*
(Aziz Bartalmay'ın
Martirdomu), 17'nci
yüzyıl başları, Tuval
üzerine yağlıboya, 131
x 106 cm. (Christie's.
2006)

Aziz Bartalmay'ın martirdom sahnesi, İtalya gibi, 17'nci yüzyıl İspanyol Ekolü'nün de gözde konularından biridir. Yüzyılın başlarından ortalarına kadar bu konuyu en fazla resmeden ve yaptığı resimler ile en fazla kopyalanan sanatçı Ribera'dır (Res. 28, 29, 30). İtalya'da tanınan bir sanatçı haline geldikten sonra çok sayıda sipariş alan ve yaklaşık beş bin resim ve fresk tamamlayan sanatçıya bu nedenle "Luca fa

presto" yani *Hızlı Luca*⁸⁶ lakabı takılır. Ribera'nın resimlerindeki keskin chiaroscuro ve natüralizm, Caravaggio'nun etkisini ortaya koyar ancak onun aksine sanatçı, tuvali çeşitli fırça darbeleri ve dokularla canlandırır⁸⁷ ve teknik olarak resimleri, "çok etkili bir şekilde kullandığı kalın impastolarla karakterize edilir."⁸⁸ Sanatçının, Bartalmay'ın martirliğini gösterdiği tablolarının en ünlüsü, 1644 tarihli 202 x 153 cm ebatlarındaki günümüzde İspanya'nın Barcelona kentindeki Katalan Ulusal Sanat Müzesi'ndeki tablodur (Res. 30). Sol alt köşesinde Pagan bir tanrı heykelinin başının görüldüğü tabloda; yaptığı işten keyif aldığı anlaşılan bir cellat tarafından derisi yüzülen aziz, doğrudan izleyiciye bakmaktadır.⁸⁹ Ribera'nın bu resmi, Yunan mitolojisindeki Apollo'nun Marsyas'ı cezalandırdığına dair yaptığı resimlerinin bir versiyonu gibidir. Buna örnek olarak 1637 tarihli *Apollo ve Marsyas* isimli resmi verilebilir (Res. 31). Şiddetin temsilinde Ribera'nın virtüözlüğü; resimlerinin, özellikle akademi öğrencileri için bir model görevi görmesine, diğer sanatçılar tarafından da örnek alınmasına dolayısıyla çok sayıda kopya veya versiyonlarının yapılmasına yol açar.⁹⁰

Ribera'nın 17'nci yüzyılda yapılmış kopyalarından birini, Madrid'te San Fernando Güzel Sanatlar Kraliyet Akademisi'nde değerini Prado Müzesi'nde (Res. 32 ve 33) ayrıca sanatçının resimlerinin orijinal ya da kopyalarını; Washington'daki Ulusal Sanat Galerisi'nde, New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nde, Kudüs'teki İsrail Müzesi'nde ve Barcelona'daki Katalan Ulusal Sanat Müzesi'nde de görebiliriz.

Dinî Barok sanatının en popüler konularından biri olan Aziz Bartalmay'ın martirlik sahnelerini; Prado Müzesi'ndeki Francisco Camilo⁹¹, Nort-Dome de Paris'teki Lubin Baugin⁹² ve Fransa Kültür Bakanlığı'ndaki La Hyre Laurent'in⁹³ resimlerinde de görebiliriz. Ancak azizin martirliğine ilişkin Barok dönemde yapılan en büyük resim, muhtemelen günümüzde Lyon'da St. Jean-Baptiste Katedrali'nde bulunan Antoine Paillet'e ait *Aziz Bartalmay'ın Katledilişi* isimli yaklaşık dört buçuk metre ebatlarındaki tablodur (Res. 34). Paillet'nin bu tablosu, aslında Bakire Meryem onuruna 1660 Mayıs'ından biri olarak Notre-Dame Katedrali'ne sunmak için sipariş edilmiştir. 1793 yılına kadar Notre-Dame'da sergilenir. Başpiskoposluk'un bağıyla 1815 yılında St. Jean-Baptiste Katedrali'nde sergilenmeye başlar. Burada, birçok kilise resmi gibi, toz, iklim değişiklikleri, koruma koşulları ve birbirini izleyen restorasyonlardan zarar görür ancak yakın zamanda yapılan kapsamlı bir restorasyonun ardından 2020 yılında resim, katedralin şapelinde yeniden sergiye açılır⁹⁴ (Res. 35).

86 Museo di Real Bosco di Capodimonte.

87 National Gallery of Art.

88 Museo Nacional del Prado. (b).

89 Spicer.

90 Museo de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando.

91 Museo Nacional del Prado. (c).

92 Notre-Dame de Paris. (e).

93 Ministère de la Culture.

94 Arcanes, 2020.

Res. 28: Jusepe de Ribera, *The Martyrdom of St. Bartholomew (Aziz Bartalmay'ın Martirdomu)*, 1618, Tuval üzerine yağlıboya, 203 x 152 cm, İsrail Müzesi, Kudüs, İsrail. (The Israel Museum Jerusalem).

Res. 29: Jusepe de Ribera, *The Martyrdom of Saint Bartholomew (Aziz Bartalmay'ın Martirdomu)*, 1634, Tuval üzerine yağlıboya, 104 x 113 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Washington, ABD. (The National Gallery of Art).

Res. 30: Jusepe de Ribera, *Martirio de san Bartolomé (Aziz Bartalmay'ın Martirdomu)*, 1644, Tuval üzerine yağlıboya, 202 x 153 cm, Katalan Ulusal Sanat Müzesi, Barcelona, İspanya. (Museu Nacional d'Art de Catalunya).

Res. 31: Jusepe de Ribera, *Apollo e Marsia (Apollo ve Marsyas)*, 1637, Tuval üzerine yağlıboya, Real Bosco di Capodimonte Müzesi, Napoli, İtalya. (Google Arts & Culture. Museo e Real Bosco di Capodimonte)

Res. 32: Anonim (Jusepe de Ribera'dan kopya), *Martirio de San Bartolomé (Aziz Bartalmay'ın Martirdomu)*, 17'nci yüzyıl, 85 x 105 cm, Prado Müzesi, Madrid, İspanya. [Museo Nacional del Prado. (e)]

Res. 33: Anonim (Jusepe de Ribera'dan kopya), *The Martyrdom of St. Bartholomew (Aziz Bartalmay'ın Martirdomu)*, Yak. 1620-1626, Tuval üzerine yağlıboya, 178 x 235 cm, San Fernando Güzel Sanatlar Kraliyet Akademisi, Madrid, İspanya. (Real Academia de Bellas Artes de San Fernando)

▲ Res. 35: Antoine Paillet'nin *Aziz Bartalmay'ın Katledilişi* resminin restorasyonu yapılırken çekilmiş bir fotoğraf, Paris, Fransa, 2020. (Arcanes)

◀ Res. 34: Antoine Paillet, *Le Massacre de Saint Barthélémy (Aziz Bartalmay'ın Katledilişi)*, 1660, tuval üzerine yağlıboya, 455 x 357 cm, Saint-Jean Katedrali, Lyon, Fransa. (Bulletin du Centre de recherche du château de Versailles)

◀ **Res. 36:** Giambattista Tiepolo, *Martyrdom of Saint Bartholomew (Aziz Bartalmay'ın Martirdomu)*, 1722-1723, Tuval üzerine yağlıboya, 167 x 139 cm, San Stae Kilisesi, Venedik, İtalya. (Chorus Associazione per le Chiese del Patriarcato di Venezia).

▶ **Res. 37:**

(Detay) Giambattista Tiepolo'nun, 1732-1733 yıllarında İtalya'da Bergamo'daki Cappella Colleoni'ye yaptığı *The Beheading of John the Baptist (Vaftizci Yahya'nın Başının Kesilmesi)* freskosundan detay görünüm. (Carnevale).

Giambattista Tiepolo'nun bilinen ilk eserleri arasında yer alan Venedik'teki San Stae Kilisesi'ndeki *Aziz Bartalmay'ın Martirdomu* isimli 1722-1723 tarihli ve 167 x 139 cm ebatlarındaki resmi ise geç dönem Barok resmine örnektir⁹⁵ (Res. 36). Resimdeki ışık patlamalarını hem karanlığa kontrast hem de parlama efekti olarak kullanan ve etkilendiği Piazzetta'nın tarzını birkaç yıl daha sürdüren Tiepolo, daha sonra yapmış olduğu fresklerinde de görüleceği üzere şiddetli chiaroscuro kullanımından vazgeçer. 1732-1733 yıllarında İtalya'da Bergamo'daki St. Mary Major Bazilikası'na bağlı Cappella Colleoni (Colleoni Şapeli)'ye yaptığı *Vaftizci Yahya'nın Başının Kesilmesi* freski de bu vazgeçişe örnektir⁹⁶ (Res. 37).

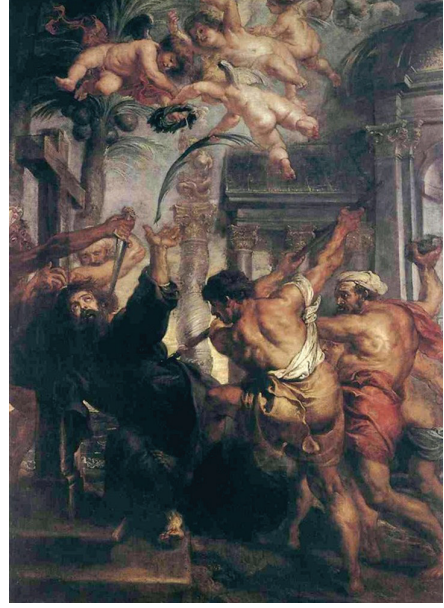
95 Chorus Associazione per le Chiese del Patriarcato di Venezia.

96 Carnevale, 25 Kasım 2020.

Aziz Tomas'ın Martirdomu

İsa'nın çarmıha gerilmesinden üç gün sonraki dirilişinden şüphe etmesi ve ikna edilmeden önce İsa'nın yaralarına dokunarak hissetmeyi talep etmesiyle tanınan Aziz Tomas⁹⁷ bu hikayeden⁹⁸ ötürü, yaygın olarak bilinen *Şüpheci Tomas* adıyla anılır.⁹⁹ Nerelerde misyonerlik yaptığı ve nasıl öldürüldüğü bugün halen tartışılan bir konu olsa da ana akım Katolik inancına göre Tomas, yetmiş iki yılında, vaaz vermek için gittiği Hindistan'da Mylapore civarında mızrakla yaralanmıştır.¹⁰⁰

1638 yılında Rubens, 380 x 253 cm ebatlarında *Aziz Tomas'ın Izdırabı* resmini yapar. Resimde Aziz Tomas'a; mızrakla, taşla ve hançerle saldıran bir figür grubu vardır. Bu saldırganlarla çevrenlenen aziz tam yere düşmek üzereyken yukarı doğru bakmaktadır. Bu esnada resmin üst kısmındaki çıplak erkek bebek formundaki melekler ise şehitlik sembolleri olan taç ve palmye dalını getirmektedir (Res. 38). Çekya'da, Aziz Tomas Kilisesi'nin sunağı için Augustinians Tarikatı tarafından yaptırılan ve 1896 yılına kadar sunakta kalan resim, daha sonra kilise tarafından Prag Ulusal Müzesi'ne ödünç verilir¹⁰¹ (Res. 39). 1950 yılına kadar komünist rejimin kiliseye müdahale etmesinden sonra Augustinians mülkiyetinin idaresi tabloyu Ulusal Galeri'ye aktarır. 2013 yılında bu tablo dahil diğer tablolarının da iadesini talep eden kilise ile Ulusal Galeri arasında 2014 yılında yapılan anlaşmaya göre resimler on beş yıl boyunca Ulusal Galeri'nin kalıcı sergisinde kalacaktır.¹⁰²

Res. 38: (Detay) Peter Paul Rubens, *Umučení sv. Tomáše (Aziz Tomas'ın Izdırabı)*, 1638, Tuval üzerine yağlıboya, 380 x 253 cm, Prag Ulusal Galerisi, Çekya. (Idnes.cz.)

97 Aziz Tomas (St. Thomas)'nın bilinen diğer isimleri: Şüpheci Thomas, Didymos, Didimos, İkiz Yahuda, Judas Thomas, Yahuda Thomas.

98 "24 Onikilerden biri, İkiz diye anılan Tomas, İsa geldiğinde onlarla birlikte değildi. 25 Öbür öğrenciler ona, «Biz Rab'bi gördük!» dediler. Tomas ise, «O'nun ellerinde çivilerin izini görmedikçe, çivilerin izine parmağımla dokunmadıkça ve elimi bögürüne sokmadıkça inanmam» dedi. 26 Sekiz gün sonra İsa'nın öğrencileri yine evdeydiler. Tomas da onlarla birlikteydi. Kapılar kapalıyken İsa gelip ortalarında durdu, «Size esenlik olsun!» dedi. 27 Sonra Tomas'a, «Parmağını uzat» dedi, «ellerime bak, elini uzat, bögürüme koy. İmansız olma, imanlı ol!» 28 Tomas O'na, «Rabbim ve Tanrım!» diye cevap verdi." [Kutsal Kitap. (d)]

99 New Advent.

100 Jin.

101 Kopecký, 2014.

102 Kopecký, 2014.

Res. 39: Peter Paul Rubens'in (solda) *Aziz Tomas'ın İzdırabı* ve (sağda) *Aziz Augustine* tablolarının galerideki görünümü, Ulusal Galerî'ye ait Sternberg Sarayı, Prag, Çekya, 2013. (Lidovsky.cz. 2013)

Aziz Matta'nın Martirdomu

Katolik inancına göre Hazar Denizi'nin güney kısımlarında misyonerlik yapan ve kendi adıyla bilinen Matta İncili'ni yazan Aziz Matta'nın¹⁰³ da nasıl öldürüldüğü bilinmemektedir. Olası öldürülme yöntemleri arasında yakılması, taşlanması veya başının kesilmesine ilişkin anlatılar vardır.¹⁰⁴ Efsanelerden birine göre azizi öldüren cellat, Etiyopya Kralı Hirticus tarafından gönderilmiştir. Hirticus'un celladı gönderme sebebi ise bir manastırın başrahibesi olan bakire yeğeni Iphigenia ile yapmayı planladığı evliliği, halkın önünde yasaklayan Matta'yı cezalandırmak istemesidir.¹⁰⁵

Caravaggio'nun, Roma'da Fransız Katolik Kilisesi San Luigi dei Francezi'de bulunan Kardinal Matteo Contarelli'nin Mezar Şapeli için yaptığı *Aziz Matta'nın Martirdomu* isimli 1599-1600 tarihli 323 x 343 cm ebatlarındaki tablosunda, azizin katil tarafından bıçaklandığı ve yerde ölmek üzere olduğu an görülür¹⁰⁶ (Res. 40). Caravaggio, tablonun sol arka planına, gitmek üzere geri dönüp arkasına bakan bir figür olarak kendi portresini de resme dahil etmiştir (Res. 40c). Tuvale aktarılmak üzere daha önceden yapılan ayrıntılı hazırlık çizimleri kullanmayan, bunun yerine canlı modellerden doğrudan tuval üzerine çizim yapan sanatçının bu tablosu üzerinde son yıllarda yapılan radyografilerden çıkan sonuçlara göre resmin kompozisyonundan memnun olmadığı için üstüne yeniden çalıştığı anlaşılmıştır¹⁰⁷ (Res. 40a). İkinci versiyonda, resmin alt kısmında üç çıplak erkek görülür (Res. 40b). Bunlar, suyu fark edilemeyen bir vaftiz havuzunda

103 Aziz Matta'nın (St. Matthew)'nun bilinen diğer isimleri: Evangelist Matta, Matthias, Matteo, Matyas, Levi.

104 Jin.

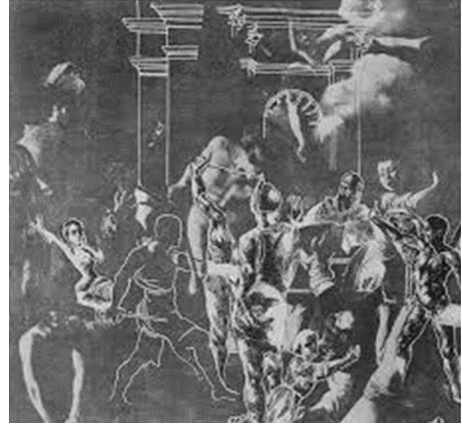
105 Ponnau, 2004, 6.

106 Graham-Dixon.

107 Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson.

Res. 40: Caravaggio, *Martyrdom of Saint Matthew (Aziz Matta'nın Martirdomu)*, 1599-1600, Tuval üzerine yağlıboya, 323 x 343 cm, San Luigi dei Francesi Kilisesi Contarelli Şapeli, Roma, İtalya. (Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson)

Res. 40.a: Caravaggio'nun *Aziz Matta'nın Martirdomu* tablosu üzerinde yapılan radyografilerden çıkan sonuçlara göre resmin kompozisyonundan memnun olmadığı için yeniden çalıştığı anlaşılmıştır. (Camiz)

oturan çeşitli derecelerdeki röposvarlardır.¹⁰⁸ Vaftiz ve martirliği bir araya getirdiği bu kompozisyonu ile azizin bilinen ikonografisini değiştiren Caravaggio, ölümü, ruhanî bir yeniden doğuşla ilişkilendirmiştir.¹⁰⁹ Daha önceki çalışmalarında genellikle açık gri bir zemin kullanırken, ilk büyük görevi olan Contarelli Şapeli için yaptığı Aziz Matta'nın hayatından sahneleri içeren üç büyük tablosunda¹¹⁰ ise koyu kırmızı-kahverengi bir zemin kullandığı anlaşılmıştır.¹¹¹

108 Röposvar (Repoussoir): Bir şeyi geri itme eylemini ifade eden Fransızca bir kelime. Röposvarın amacı, illüzyonları kullanarak perspektif veya mekansal zıtlıklar yaratmaktır. Örneğin, bir resmin hemen ön planındaki büyük bir unsur, resmin geri kalanında derinlik yanılsamasını artırabilir. Ayrıca bu kompozisyon taktiği, genellikle bir motifin çerçevelenmesine yardımcı olur, böylece ön plandaki nesne veya figürler, gözü resmin derinliklerine götüren bir tür çerçeve haline gelir. Bir röposvar ustası olarak kabul edilen bir sanatçı Caravaggio'dur. Daha sonra röposvar figürleri, 17'nci yüzyıl resminin karakteristik uzamsal derinliği türünü belirledikleri Hollanda figür resminde ortaya çıkar. (Bk. Xamou Art.)

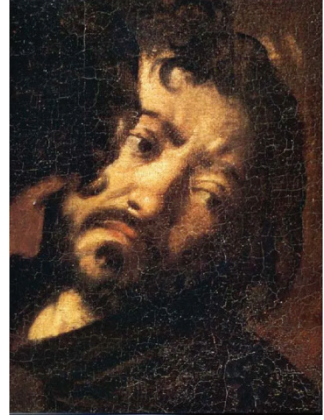
109 Camiz, 1990, 89-105.

110 Caravaggio'nun, Roma'da San Luigi dei Francesi Kilisesi Contarelli Şapeli'nde 1599-1602 yılları arasında Aziz Matthew'nun hayatına ilişkin yaptığı üç tablosu bulunmaktadır: Solda, "Calling of St Matthew" (Aziz Matthew'nun Çağrılışı); ortada, "The Inspiration of St Matthew" (Aziz Matthew'nun Esinlenişi) ve sağda "The Martyrdom of St Matthew" (Aziz Matthew'nun Martirdomu). (Bk. Piazza di S. Luigi dei Francesi.)

111 Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson.

◀ **Res. 40.b:** (Detay)
Caravaggio'nun *Aziz Matta'nın Martirdomu* resminin radyografisinin sağ alt tarafından detay.
(Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson)

▶ **Res. 40.c:** (Detay)
Caravaggio'nun *Aziz Matta'nın Martirdomu* tablosunda, geri plana eklediği kendi portresi.
(Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson)

Sebastiano Conca'nın, İtalya'da Pisa'da bulunan San Matteo Kilisesi için 1700-1764 yılları arasında resmettiği *Aziz Matta'nın Martirdomu* isimli tablosu; Francesco Trevisani, Marco Benefial ve Jacopo Zoboli'nin eserleri de dahil olmak üzere azizin yaşamından sahneleri anlatan bir resim dizisinin parçasıdır (Res. 41). Tablodaki kalabalık sahnenin ön planında solda, yarı çıplak genç bir erkek figür olarak görülen katil, kendisine engel olmak için araya giren kişiye rağmen bakışlarını yukarı çevirmiş azize mızrağını saplamaktadır¹¹². Resmin en sağında da azizin yazdığı kitabı yani Matta İncili'ni tutan bir figür yer alır. Aziz'in başı üzerindeki bebek formundaki beş melek figüründen biri ise şehitlik sembollerinden taç ve palmye dalını getirmektedir.¹¹³ Sotheby's tarafından 2020 yılı Mayıs ayında satışı yapılan benzer bir resim ise Conca'nın bu resminin 18'inci yüz yılın ortalarından sonra yapılmış bir kopyasıdır¹¹⁴ (Res. 42).

Res. 41: Sebastiano Conca, *The Martyrdom of Saint Matthew (Aziz Matta'nın Martirdomu)*, Yak. 1700-64, Tuval üzerine yağlıboya, San Matteo Kilisesi, Pisa, Toskana, İtalya. (Unità Pastorale S. Maria Mdc - S Marta)

112 Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson.

113 Fondazione Federico Zeri Università di Bologna.

114 Sotheby's, 07 Mayıs 2020.

Res. 42: Sebastiano Conca'dan kopya, *The Martyrdom of Saint Matthew* (Aziz Matta'nın MartirDOMu), 18'inci yüzyıl, Tuval üzerine yağlıboya, 77 x 142 cm, Sotheby's. (Sotheby's, 07 Mayıs 2020)

Sonuç

Katolik inancında aziz olarak kabul edilen İsa'nın havarilerinin martirliklerine ilişkin sahneleri içeren Barok dönemi tuval üzeri yağlıboya tablolara dair yapılan bu araştırmaya dayanarak şunları söylemek mümkündür:

1563 yılındaki Trent Konseyi'nin ardından Katolik Kilisesi'nin teşvik ve desteğini alan sanatçıların, azizlerin işkence ve öldürülme anlarını gösteren tablolarında, dramatik etkisi yüksek ve son derece ayrıntılı bir gerçeklik görülmektedir. 17'nci başlarından 18'inci yüzyıl ortalarına kadar yapılmış olan bu tablolar, bir yandan halkı dindarlığa, dua etmeye ve erdemli davranmaya teşvik etmiş diğer yandan Kilise'nin etkisini güçlendirmiş ve otoritesini devam ettirebilme yollarından biri olmuştur. Ortaçağ, Rönesans ve Manierist dönem boyunca İsa'nın havarilerinin martirliklerine ilişkin sahneler sanatçılar tarafından sayısız defa yapılmış olsa da Barok dönemde azizlerin ürpertici işkence ve öldürülme anlarını gösteren resimleri, geçmiş dönemlerde görülmeyen bir doğallık ve aşırı gerçekçilikle yapılmıştır. Bunun oluşmasında ve gelişmesinde, Katolik Kilisesi'nin Karşı Reform kapsamında 1563 yılında yaptığı Trent Konseyi'nin son derece önemli rol oynamıştır. Konsey'in ardından ağırlıklı olarak kiliseler, izleyicide en üst düzeyde duygusal etki yaratacak sahnelerin yapılması için ardı ardına sanatçılara görevlendirmeler yapmış, siparişler vermiştir. Bunlar arasında en önemlilerinden biri ise Notre-Dome de Paris Mayısları'dır. Maliyetinin uygun, yapım süresinin kısa ve yerlerinin de kolayca değiştirilebilmesi bakımından ise yağlıboya tablolar özellikle tercih sebebi olmuştur.

İsa'nın havarilerinin doğum, ölüm ve yaşantılarına dair kesin bilgiler olmamasına rağmen Katolik geleneğindeki anlatılara ve Trent Konseyi'nde belirlenen kanonlara uygun olarak önce İtalya'da ardından İspanya, Fransa ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde havari-azizlerin martirlik sahnelerinin resimlerinin yapılması yaygınlaşmıştır. İsa'nın ölümünün ardından misyonerlik yapan havarilerinden Petrus, Andreas, Bartalmay ve Yuhanna martirlikleri en fazla resmedilen azizlerdir. Daha sonra Matta, Büyük James ve Aziz Tomas gelir. Filipus, Küçük James, Jude ve Simon'un martirliklerine ilişkin sahneler ise muhtemelen kim olduklarına ilişkin yaşanan kafa karışıklığından ötürü Barok dönemin popüler konuları arasında yer almamıştır.

Sanatçıların havari-azizlerin martirdom resimlerinde genellikle açık, asimetrik ve diyagonal bir kompozisyon kurgusu kullandıkları ve dramatik etkiyi arttıracak her türden biçimsel ve içeriksel kontrastlıktan faydalandıkları görülmektedir. Resimlerde yoğun olarak kullanılan ışık-gölge, renk, form, hareket gibi kontrastlıkların yanı sıra en dikkat çekici kontrastlık ise tablonun güzelliği ile konunun şiddeti/çirkinliği arasındaki tezatlıktır. Söz konusu kontrastlıkları en yetkin şekilde kullanmış olan Barok döneminin sanatçılarına Michelangelo Merisi da Caravaggio, Guido Reni, Giovanni Battista Beinaschi (Fossano), Mattia Preti, Sébastien Bourdon, Jusepe de Ribera, Bartolomé Esteban Murillo, Peter Paul Rubens, Charles Le Brun, Francisco de Zurbarán, Giovanni Battista Piazzetta, Giulia Lama (Lisalpa), Simon de Vos, Daniel Hallé (baba), Eugenio Cajés, Michael Leopold Willmann, Sisto Badalocchio, Valentin de Boulogne (Jean Valantine), Lionello Spada, Antoine Paillet, Giambattista Tiepolo ve Sebastiano Conca'nın yağlıboya tabloları örnektir. Barok dönemde ve sonrasında sanatçıların tablolarından üretilmiş çok sayıda kopya ve anonim resim olduğu da anlaşılmaktadır. Bunların bir kısmı, dönemin sanat akademilerindeki öğrenciler tarafından yapılmış kopya resimlerdir. Tablolar kronolojik olarak incelendiğinde ise kompozisyon kurgusu, renk, ışık-gölge kullanımı ve figürlerin duruşlarında sanatçıların birbirlerinden ne ölçüde etkilenmiş oldukları açıkça görülmektedir. Döneme ait tablolardan bazılarının günümüz teknolojisi ile yeniden incelenmesi sayesinde de sanatçıya, esere ya da döneme ilişkin yeni bilgiler ortaya çıkarılmıştır.

Katolik Kilisesi'nin güç gösterisi ve propagandası olarak çoğunlukla dinî mekânlar için yapılan bu tabloların önemli bir kısmı günümüzde artık yapıldığı tarihlerdeki mekânlarında değil dünyanın dört bir tarafındaki müze ve özel koleksiyonlarda varlıklarını sürdürmektedir. Farklı dönemlerde yapılan veya yaptırılan martirdom sahnelerinin karşılaştırmalı bir incelemesinin yapılması ise din ve sanat ilişki alanına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arcanes. (2020). *Lyon Cathédrale Saint Jean-Baptiste Antoine Paillet Le Massacre de Saint Barthélémy*. <http://www.arcanes.eu/fr/oeuvres/le-massacre-de-saint-bartelemy/>. Erişim:12.01.2021.
- ARTE.it. *Martyrdom of Saint James Giovanni Battista Piazzetta Church of San Stae*. http://www.arte.it/work_of_art/martyrdom-of-saint-james-1011. Erişim: 24.12.2020.
- Artnet Worldwide Corporation. (a). <http://www.artnet.com/about/aboutindex.asp?A=6>. Erişim: 01.01.2021.
- Artnet Worldwide Corporation. (b). *Flemish School (17) Title The Martyrdom of Saint John the Evangelist*. <http://www.artnet.com/artists/flemish-school-17/the-martyrdom-of-saint-john-the-evangelistkUYiKjMJVEPqRvy1KVJgg2>. Erişim: 01.01.2021.
- Artnet Worldwide Corporation. (c). *Simon de Vos (Flemish, 1603–1676) Title: The martyrdom of Saint John the Evangelist*. <http://www.artnet.com/artists/simon-de-vos/the-martyrdom-of-saint-john-the-evangelist-iZigaLAWuegeDFOZJg6WgA2>. Erişim: 01.01.2021.
- Beaux-Arts de Paris. *Chapelle des Petits-Augustins*. <https://www.beauxartsparis.fr/en/privatisations/chapelle-des-petits-augustins>. Erişim: 25.01.2021.
- Bastet, D. (Şubat 2017). *Peut-on parler d'un «effet Le Brun» à Notre-Dame de Paris?*. Bulletin du Centre de recherche du château de Versailles. <https://journals.openedition.org/crcv/14497>. Erişim: 11.01.2021.
- Benati, D. (2013). *The Carracci Academy: From Nature to History, Caravaggio to Canaletto, The Glory of Italian Baroque and Rococo Painting*. Szépművészeti Múzeum The Exhibition Catalogue. Ed. Zsuzsanna Dobos. Budapest. 72-74. <https://szepmuveszeti.academia.edu/dorasallay>. Erişim: 23.01.2021.
- Bissell, T. (01 Mart 2016). *A Most Violent Martyrdom*, Lapham's Quarterly. <https://www.laphamsquarterly.org/roundtable/most-violent-martyrdom>. Erişim: 29.12.2020.
- Brown, H. (23 Aralık 2020). *Spanish Paintings on View at Georgia Museum of Art*. University of Georgia UGA Today. <https://news.uga.edu/gmoa-power-piety-exhibition/>. Erişim: 28.12.2020.
- Camiz, F. T. (1990). *Death and Rebirth in Caravaggio's Martyrdom of St. Matthew*. *Artibus Et Historiae*, 11(22), 89-105. <https://www.jstor.org/stable/1483401?seq=1>. Erişim: 30.12.2020.

- Catholic Online. *St. John the Apostle*. https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=228. Erişim: 26.12.2020.
- Carnevale, A. (25 Kasım 2020). *Giambattista Tiepolo: Escaping The Museum Room*. Conceptual Fine Arts. <https://www.conceptualfinearts.com/cfa/2020/10/07/giambattista-tiepolo-escaping-the-museum-room/>. Erişim: 27.12.2020.
- Chadwick, H. *St. John the Apostle*. Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/biography/Saint-John-the-Apostle#ref116464>. Erişim: 26.12.2020.
- Christie's. (07 Haziran 2006). *Lionello Spada (Bologna 1576-1622 Parma) Martirio di San Bartolomeo, Lot 79*. <https://www.christies.com/en/lot/lot-4729860>. Erişim: 25.12.2020
- Christie's. (2008). *Giovanni Battista Beinaschi (Fossano, nr. Turin 1636-1688 Naples) The Martyrdom of Saint Peter. (2008 Live Auction 7610 Important Old Master & British Pictures Day Sale Including Property From The Collection of The Princely House of Liechtenstein Lot 127)*. <https://www.christies.com/lot/lot-giovanni-battista-beinaschi-the-martyrdom-of-saint-5103661/?from=searchresults&intObjectID=5103661>. Erişim: 25.12.2020.
- Chorus Associazione per le Chiese del Patriarcato di Venezia. *Church of San Stae Martyrdom of St Bartholomew*. <https://www.chorusvenezia.org/en/opere/martyrdom-of-st-bartholomew/234>. Erişim: 03.01.2020.
- De Lavergnée, A. B. (17 Kasım 2011). *Giovanni Battista Beinaschi (1636-1688, Auteurs: Vincenzo Pacelli et Francesco Petrucci*. La Tribune de l'Art. <https://www.latribunedelart.com/giovanni-battista-beinaschi-1636-1688>. Erişim: 01.01.2021.
- El Museo Nacional Thyssen-Bornemisza. (2019). *Exhibitions The Martyrdom of Saint Andreas by Rubens Guest Work Special display From 11 February to 7 April 2019*. <https://www.museothyssen.org/en/exhibitions/martyrdom-saint-Andreas-rubens-guest-work>. Erişim: 04.01.2021.
- Encyclopædia Britannica Inc. (a). *Achaea*. <https://www.britannica.com/place/Achaea>. Erişim: 26.12.2020.
- Encyclopædia Britannica Inc. (b). *Chiaroscuro*. <https://www.britannica.com/art/chiaroscuro>. Erişim: 10.01.2021.
- Encyclopædia Britannica Inc. (c). *Saint James-Apostle, Son of Zebedee*. <https://www.britannica.com/biography/Saint-James-son-of-Zebedee>. Erişim: 05.01.2020.

- Estivill, D. (2014). *Iconography and Iconology in Caravaggio: A Catholic Key to Understanding the Works*. New Caravaggio, The Caravaggio Seminar at Uppsala University and the Newman Institute in Uppsala, Sweden. (Papers presented at the international conferences in Uppsala and Rome 2013). 83-101. https://www.academia.edu/4219828/Caravaggio_on_the_Frontier. Erişim: 03.01.2020.
- Friedlaender, W. (1945). *The Crucifixion of St. Peter: Caravaggio and Reni*. Journal of the Warburg and Courtauld Institutes, 8(1945), 152-160. <https://doi.org/10.2307/750170>. Erişim: 27.12.2020.
- Fundación Carlos de Amberes. *Quiénes Somos - Historia*. <https://www.fcamberes.org/es/los-primeros-anos>. Erişim: 04.01.2021.
- Fundación Carlos de Amberes. (a). *XXVI Premio de Periodismo Salvador de Madariaga*. <https://www.fcamberes.org/es/xxvi-premio-de-periodismo-salvador-de-madariaga>. 04.01.2021
- Fondazione Federico Zeri Università di Bologna. *Conca Sebastiano Martirio di san Matteo*. <http://catalogo.fondazionezeri.unibo.it/scheda/opera/63406/Conca%20Sebastiano%2C%20Martirio%20di%20san%20Matteo>. Erişim: 26.01.2021.
- Graham-Dixon, A. *The Contarelli Chapel and Other Church Commissions*. Encyclopædia Britannica Inc. <https://www.britannica.com/biography/Caravaggio/The-Contarelli-Chapel-and-other-church-commissions>. Erişim: 28.12.2020.
- Google Arts & Culture. Museo de Arte de Ponce. *Martyrdom of Saint Bartholomew*. <https://artsandculture.google.com/asset/martyrdom-of-saint-bartholomew/PQH41PAnJosyOg>. Erişim: 27.12.2020.
- Google Arts & Culture. Museo e Real Bosco di Capodimonte. *Apollo e Marsia*. https://artsandculture.google.com/asset/apollo-and-marsyas-jusepe-de-ribera/5AGtf3jy7_uXg?hl=it. Erişim: 08.01.2021.
- Hermitage Museum. *Caravaggio (Michelangelo Merisi da Caravaggio) circle of 1571-1610 Martyrdom of St Peter*. <https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/01.+paintings/31467>. Erişim: 29.12.2020.
- Jernyei-Kiss, J. (2013). *Italian Painting in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Caravaggio to Canaletto, The Glory of Italian Baroque and Rococo Painting, The Exhibition Catalogue, Zsuzsanna Dobos (Ed.), Szépművészeti Múzeum, Budapest. 34. <https://szepmuveszeti.academia.edu/dorasallay>. Erişim: 23.01.2021

- Jin, T. (11 Mayıs 2020). *What Happened to the 12 Apostles and How Did They Die?. We Dare to Say.* <https://wedaretosay.com/what-happened-to-the-12-apostles-and-how-did-they-die-2/>. Erişim: 27.12.2020.
- Kissane, C. D. (Mart 2019). *Broken Bodies And Unruly Images: Representations of Martyrdom in Counter-Reformation Rome*, Presented in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy. University College London. https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10074057/1/Kissane_10074057_thesis_redacted.pdf. Erişim: 25.12.2020.
- Kopecký, J., (29 Temmuz 2014). *Vyšebrodský oltář i Rubensovy obrazy vydáme cirkvi, uznala galerie.* Idnes.cz. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jak-probiha-vydavani-cirkevniho-majetku.A140729_053725_domaci_kop. Erişim: 03.01.2021.
- Kutsal Kitap. (a). *Yuhanna 21:18.* <https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=2&sc=1560&id=1575>. Erişim: 10.01.2021.
- Kutsal Kitap. (b). *Elçilerin İşleri.* <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=1590&mc=2&sc=1585#1>. Erişim: 11.01.2021.
- Kutsal Kitap. (c). *Vahiy.* <https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=5&sc=1236&id=1237>. Erişim: 10.01.2021.
- Kutsal Kitap. (d). *Yuhanna 20. Bölüm İsa'nın Dirilişi İsa Tomas'a Görünüyor.* <https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=2&sc=1560&id=1574>. Erişim: 10.01.2021.
- Locker, J. A. (2018). *Introduction to Art and Reform in the Late Renaissance: After Trent.* Visual Culture in Early Modernity Series University of Vermont, Routledge. Ed. Jesse Ai. Locker. https://www.academia.edu/38559919/Rethinking_Art_After_the_Council_of_Trent?email_work_card=view-paper. Erişim: 24.01.2021.
- Lidovky.cz. (04 Aralık 2013). *Obrazy Petra Paula Rubense Umučení sv. Tomáše /vlevo/ a Sv. Augustin /vpravo/ umístěné ve Šternberském paláci.* https://www.lidovky.cz/domov/stat-vyda-cirkvim-jedny-z-nejcennejsich-del-zustanou-v-galerii-jako-zapujcky.A131204_193928_ln_domov_ml/foto/SM4fae43_P201312040800101.jpg. Erişim: 21.01.2021.
- Mahon, D. (Haziran 1951). *Egregius in Urbe Pictor: Caravaggio Revised.* The Burlington Magazine, 93(580), 222-235. <https://www.jstor.org/stable/870526>. Erişim: 09.01.2021.
- Mâle, Émile. (1913). *Religious Art in France, XIII Century; A Study in Mediaeval Iconography and Its Sources of Inspiration.* Translate: Dora

- Nussey. London: J.M. Dent & Sons; New York: E.P. Dutton & Co. <https://archive.org/details/ReligiousArtInFrance/page/n5/mode/2up>. Erişim: 10.09.2021.
- Ministère de la Culture. *POP: la plateforme ouverte du patrimoine tableau: Le martyre de saint-Barthélémy*. <https://www.pop.culture.gouv.fr/notice/palissy/PM71000473>. Erişim: 23.01.2021.
- Musée des Beaux-arts de Quimper. *Italian Paintings The Martyrdom of Saint John the Evangelist Giulia Lama known as Lisalba (1681-1747) Vers 1720*. <http://www.mbaq.fr/en/our-collections/italian-paintings/giulia-lama-the-martyrdom-of-saint-john-the-evangelist-468.html>. Erişim: 27.12.2020.
- Musée du Louvre. (2017). *Valentin de Boulogne Beyond Caravaggio, 22 February-22 May 2017*. <https://presse.louvre.fr/valentin-de-boulogne-2/>. Erişim: 12.01.2021.
- Musei Vaticani. *Guido Reni Crucifixion of St Peter*. <https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/la-pinacoteca/sala-xii---secolo-xvii/guido-reni--crocifissione-di-s--pietro.html>. Erişim: 28.12.2020.
- Museo de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando. *Anónimo ca. 1620-1626 Copia de Ribera José de Játiva Valencia 1591 Nápoles 1652 Martirio de San Bartolomé*. <https://www.academiacoleccion.com/pinturas/inventario.php?id=0313>. Erişim: 30.12.2020.
- Museo di Real Bosco di Capodimonte. *Luca Giordano in mostra a Parigi per la stagione napoletana al Petit Palais*. <http://www.museocapodimonte.beniculturali.it/luca-giordano-in-mostraa-parigi-per-la-stagione-napoletana-al-petit-palais/>. Erişim: 06.01.2021.
- Museo Diocesano Tridentino. *Nicolò Dorigati*. <https://www.museodiocesano-tridentino.it/articoli/nicolo-dorigati>. Erişim: 10.01.2021.
- Museo Nacional del Prado. *The Martyrdom of Saint Andrew*. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-martyrdom-of-saint-andrew/4e16dcf0-f952-45f6-ae7d-b9cab4748cdd>. Erişim: 29.12.2020.
- Museo Nacional del Prado. (a). *Ribera Jusepe de lo Spagnoletto*. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/artist/ribera-jusepe-de-lo-spagnoletto/37bb9553-eccf-459b-8d69-33a6f3cfd004>. Erişim: 28.12.2020.

- Museo Nacional del Prado. (b). *Ribera Jusepe de Lo Spagnoletto The Martyrdom of Saint Philip*. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-martyrdom-of-saint-philip/a221ea0e-d38c-4018-be83-af9119458701>. Erişim: 02.01.2021.
- Museo Nacional del Prado. (c). *Martirio de San Bartolomé - Francisco Camilo*. <https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/martirio-de-san-bartolome/98baf3ec-aad9-44f5-9f6e-9f058ff148a2?searchMeta=francisco%20camilo>. Erişim: 12.01.2021.
- Museo Nacional del Prado. (d). *The Martyrdom of Saint James - Zurbarán, Francisco De*. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-martyrdom-of-saint-james/7e180004-49fc-430b-b292-f9ba10b97f00>. Erişim: 04.01.2021.
- Museo Nacional del Prado. (e). *Martirio de San Bartolomé*. <https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/martirio-de-san-bartolome/355928f4-1a8f-4101-beff-e26a24764880>. Erişim: 12.01.2021.
- Museu Nacional d'Art de Catalunya. *Martirio de san Bartolomé*. <https://www.museunacional.cat/es/colleccio/martirio-de-san-bartolome/josep-de-ribera-o-jusepe-de-ribera-dit-lo-spagnoletto/024162-000>. Erişim: 14.01.2021.
- Museum of Fine Art Budapest. (a). *The Martyrdom of St. Andrew*. <https://artsandculture.google.com/asset/the-martyrdom-of-saint-andrew-jusepe-de-ribera/CgHBv3Qh-fxD2w>. Erişim: 27.12.2020.
- Museum of Fine Art Budapest. (b). *Martyrdom of Saint John the Evangelist Venetian Painter*. <https://www.mfab.hu/artworks/martyrdom-of-saint-john-the-evangelist/>. Erişim: 30.12.2020.
- New Advent. *Saint Thomas the Apostle*. <https://www.newadvent.org/cathen/14658b.htm>. Erişim: 03.01.2021.
- Notre-Dame de Paris. (a). *Les «Mays» de Notre-Dame de Paris*. <https://www.notredamedeparis.fr/decouvrir/peintures/les-mays-de-notre-dame/>. Erişim: 10.01.2021.
- Notre-Dame de Paris. (b). *Voir les chefs d'œuvre*. <https://www.notredamedeparis.fr/visiter/visiter-la->. Erişim: 11.01.2021.
- Notre-Dame de Paris. (c). *Le Crucifiement de saint Pierre*. <https://www.notredamedeparis.fr/decouvrir/peintures/le-crucifiement-de-saint-pierre/#>. Erişim: 23.01.2021.

- Notre-Dame de Paris. (d). *Le martyre de saint André*. <https://www.notredamedeparis.fr/oeuvre/le-martyre-de-saint-andre/>. Erişim: 11.01.2021.
- Notre-Dame de Paris. (e). *Le martyre de saint Barthélémy*. <https://www.notredamedeparis.fr/oeuvre/le-martyre-de-saint-barthelemy/>. Erişim Tarihi: 12.01.2021.
- Nyerges, É. (2013). *Jusepe de Ribera The Martyrdom of Saint Andreas*. Caravaggio to Canaletto, The Glory of Italian Baroque and Rococo Painting, Szépművészeti Múzeum The Exhibition Catalogue, Ed. Zsuzsanna Dobos, Budapest. <https://szepmuveszeti.academia.edu/dorasallay>. Erişim: 23.01.2021.
- Piazza di S. Luigi dei Francesi. *Histoire du Caravage*. <https://saintlouis-rome.net/horaires-visites/caravage/>. Erişim: 23.01.2020.
- Pirondini, M. (22 Mayıs 2018). *Leonello Spada, La Scimia Di Caravaggio*. About Art Online. <https://www.aboutartonline.com/2591/>. Erişim: 26.12.2020.
- Payne, E, (25 Nisan 2017). *Sublime and Grotesque: Ribera and the Art of Drawing*. Meadows Museum Dallas. https://www.youtube.com/watch?v=gwEOaQZsdo0&ab_channel=MeadowsMuseumDallas. Erişim: 06.01.2021.
- Ponnau, D. (11 Mart 2004). *Caravage L'esprit, la Chair, St Louis des Français, Rome*. Yumpu. <https://www.yumpu.com/fr/document/read/16744446/meditation-de-dominique-ponnau-sur-la-vie-et-loeuvre-du-caravage>. Erişim: 03.01.2021.
- Portús, J. (2012). *Zurbarán, Francisco De, The Martyrdom of Saint James*. Museo Nacional del Prado. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-martyrdom-of-saint-james/7e180004-49fc-430b-b292-f9ba10b97f00>. Erişim: 25.12.2020.
- Rea, N. (17 Nisan 2019). *See 7 of the Most Precious Relics That Survived the Blaze at Notre Dame*. Art Net. <https://news.artnet.com/art-world/7-artworks-and-relics-survived-notre-dame-fire-1518991>. Erişim: 12.01.2021.
- Spicer, E. (10 Nisan 2018). *Ribera: Art of Violence*. Studio International. <https://www.studiointernational.com/index.php/jusepe-de-ribera-art-of-violence-dulwich-picture-gallery>. Erişim: 06.01.2021.
- Spike, J. T. (2013). *Caravaggio and the Caravaggesque Movement*. Caravaggio to Canaletto, The Glory of Italian Baroque and Rococo Painting Szépművészeti Múzeum The Exhibition Catalogue. Ed. Zsuzsanna

- Dobos. Budapest. 41-61. <https://szepmuveszeti.academia.edu/dorasallay>. Erişim: 23.01.2021.
- Sotheby's. (29 Nisan 2015). *Old Master & British Paintings 560 Property From A European Corporate Collection Eugenio Cajés Madrid 1577-1634 The Crucifixion of A Male Saint Possibly St. Philip*. <http://www.sothebys.com/fr/auctions/ecatalogue/lot.560.html/2015/old-master-british-paintings-115030>. Erişim: 03.01.2021.
- Sotheby's. (30 Ocak 2019). *Master Paintings Evening Sale Giulia Lama Details & Cataloguing Catalogue Note*. <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/master-paintings-evening-n10007/lot.44.html>. Erişim: 31.12.2020.
- Sotheby's. (07 Mayıs 2020). *Old Masters including Portrait Miniatures from the Pohl-Ströher Collection Lot 24 Sebastiano Conca The Martyrdom of Saint Matthew*. <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/old-masters-including-portrait-miniatures-from-the-pohl-stroeher-collection/roman-school-17th-century-the-martyrdom-of-a-saint>. Erişim: 04.01.2021.
- Szép­mü­vés­zeti Mü­ze­um. (2013). *Italian Painting in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. Caravaggio to Canaletto, The Glory of Italian Baroque and Rococo Painting*. Szép­mü­vés­zeti Mü­ze­um The Exhibition Catalogue. Ed. Zsuzsanna Dobos. Budapest. <https://szepmuveszeti.academia.edu/dorasallay>. Erişim: 23.01.2021.
- The Barber Institute of Fine Arts. *Mattia Preti, The Martyrdom of St Peter*. <https://artuk.org/discover/artworks/the-martyrdom-of-st-peter-33147>. Erişim: 28.12.2020.
- The Cleveland Museum of Art. (a). *The Crucifixion of Saint Andreas-Caravaggio*. <https://www.clevelandart.org/art/1976.2>. Erişim: 29.12.2020.
- The Cleveland Museum of Art. (b). *Conserving Caravaggio's Crucifixion of Saint Andreas*. <https://www.clevelandart.org/research/conservation/conserving-caravaggio%E2%80%99s-crucifixion-saint-Andreas>. Erişim: 26.12.2020.
- The Israel Museum Jerusalem. *Jusepe de Ribera The Martyrdom of St. Bartholomew*. <https://www.imj.org.il/en/collections/202058>. Erişim: 30.12.2020.
- The Metropolitan Museum of Art. *Martyrdom of Saint Bartholomew ca. 1613-15 Valentin de Boulogne*. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/708957>. Erişim: 30.12.2020.

- The Museum of Fine Arts Budapest. *The Martyrdom of Saint Andreas Jusepe de Ribera*. <https://www.mfab.hu/artworks/the-martyrdom-of-saint-andreas/>. Erişim: 30.12.2020.
- The National Gallery of Art. *Jusepe De Ribera The Martyrdom of Saint Bartholomew 1634*. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.72037.html>. Erişim: 29.12.2020.
- The National Gallery Prague. *The Martyrdom of SS Philip and James - Michael Leopold Willmann*. https://sbirky.ngprague.cz/en/dielo/CZE:NG.O_2881. Erişim: 12.01.2021.
- The J. Paul Getty Museum. *The Martyrdom of Saint Andreas*. <https://www.getty.edu/art/collection/objects/749/charles-le-brun-the-martyrdom-of-saint-andreas-french-1646-1647/>. Erişim: 05.01.2021.
- Unità Pastorale S. Maria MdC - S Marta. *Storia della Chiesa di S. Matteo in Soarta*. <http://www.santamariamadredellachiesa.it/pageone.asp?idcat=28&idpag=366&offset=6>. Erişim: 26.01.2021.
- Yoder, D. (Mayıs/Haziran 2014). *Caravaggio in Focus*. The Cleveland Museum of Art, <https://www.clevelandart.org/magazine/cleveland-art-2014-highlights/caravaggio-focus>. Erişim: 27.12.2020.
- Vécsey, A. *The Martyrdom of Saint Andreas Jusepe de Ribera*. The Museum of Fine Arts Budapest. <https://www.mfab.hu/artworks/the-martyrdom-of-saint-andreas/>. Erişim: 29.12.2020.
- Virtual Uffizi Gallery. *Giovanni Battista Piazzetta*. <https://www.virtualuffizi.com/giovanni-battista-piazzetta.html>. Erişim: 25.12.2020.
- Web Art Gallery. *Piazzetta Giovanni Battista*. https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/p/piazzett/giovanni/st_james.html. Erişim: 25.01.2021.
- Weil, P. D. ve S. Belchetz-Swenson. *Old Master Drawing and Painting Caravaggio: An Exploration of Caravaggio's Painting and Drawing Techniques*. Ingetang. <http://www.ingetang.com/praxis/old-master-drawing-and-painting-caravaggio/>. Erişim: 04.01.2021.
- Xamou Art. *Repousoir*. <https://www.xamou-art.com/word/repousoir/>. Erişim: 04.01.2021.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | Ege University, Faculty of Letters
Sanat Tarihi Dergisi | **Journal of Art History**
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 30, Sayı: 2, Ekim 2021 | Volume: 30, Issue: 2, October 2021

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. Semra DAŞCI ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizampaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

İnternet Sayfası (Açık Erişim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
Analytics
ESCI
Emerging Sources Citation Index

TR
ULAKBİM
TR DİZİN

DOAJ

Crossref

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Academic
Resource
Index
ResearchBID

SÖBIAD